

STUDIEBOK

DELFIL 2:
HISTORISK MATERIALISME

STUDIEUTVALGET
AKP(m-l)

Marxistisk Filosofi

av
Jørn Magdahl
Lars Johansen
Erik Plahte

Partiskolen
Trinn
1A

K/S Studietjenester A/S

Tom side

PA første omslagside:
Käthe Kollwitz
"Alte mit Kind" — "Nie wieder Krieg, Hunger!"
Akademie der Künste der Deutschen Demokratischen Republik

Marxistisk Filosofi Partiskolen Trinn 1

Studiebok
i Marxistisk
Filosofi
av Jørn Madsbøl
Lars Johannsen
Erik Plante

Partiskolen, Trinn 1
Utgitt av Studietilvalget i AKP(m-l)

K.S. Studietilvalget AS
ISBN 82-7392-001-1

Copyright © 1986 K.S. Studietilvalget AS
Omslag: Eider Hanson
Sats AS Duplictrykk
Trykt: Reprografisk Industri
ISBN 82-7392-001-1

På første omslagsside:

Käthe Kollwitz

«Aldri mer krig» — «Nie wieder Krieg», litografi,

Akademie der Künste der Deutschen Demokratischen Republik.

Partiskolen Trinn 1 Marxistisk Filosofi

*Studiebok
i Marxistisk
Filosofi
av Jørn Magdahl
Lars Johanssen
Erik Plahte*

*Partiskolen, Trinn 1
Utgitt av Studieutvalget i AKP(m-l)*

*K/S Studietjenester A/S
ISBN-82-7392-001-1*

*Copywrite © 1986 K/S Studietjenester A/S
Omslag: Eldar Hanson
Sats A/S Duplotrykk
Trykt: Reprografisk Industri
ISBN-82-7392-001-1*

Innholdsfortegnelse

9 Forord
10 Hvorfor studere marxistisk filosofi?

STUDIEUTVALGET
AKP(m-l)

Marxistisk Filosofi

av
Jørn Magdahl
Lars Johanssen
Erik Plahte

STUDIEBOK

Partiskolen
Trinn
1 A

K/S Studietjenester A/S

Innholdsfortegnelse

- 9 Forord
- 10 Hvorfor studere marxistisk filosofi?

- 13 **Del 1. Den dialektiske materialismen**
- 17 1. MATERIALISME ELLER IDEALISME
  - 1.1 Det viktigste spørsmålet i filosofien
- 18 1.2 Idealismen
  - 1.2.1 Subjektiv idealisme
  - 20 1.2.2 Objektiv idealisme
- 22 1.3 Materialismen
  - 1.3.1 Hva er materialisme?
  - 23 1.3.2 Mekanisk materialisme

- 25 2. ET NYTT VERDENSBILDE VOKSER FRAM
  - 2.1 Den nye naturvitenskapen
  - 26 2.2 Marx: En materialisme for samfunnsendring

- 30 3. MATERIALISTISK DIALEKTIKK
  - 3.1 Dialektikk — læren om motsigelser
  - 39 3.2 Den grunnleggende loven i den dialektiske materialismen
  - 41 3.3 Kan vi ha noen nytte av den dialektiske materialismen?
  - 46 3.4 Noen grunnleggende egenskaper ved motsigelsene
    - 3.4.1 De to sidene trenger inn i hverandre
    - 47 3.4.2 En motsigelse kan gjennomløpe flere stadier
    - 48 3.4.3 Loven om kvantitativ vekst og kvalitative omslag
    - 52 3.4.4 Hovedsida og den underordna sida i en motsigelse
    - 53 3.4.5 Hovedsida i en motsigelse kan skifte
    - 3.4.6 Likevekt, stillstand, balanse og ro
  - 56 3.5 Antagonistiske motsigelser
  - 57 3.6 Ytre krefter og påvirkninger
  - 59 3.7 Den viktige loven om hovedmotsigelsen
    - 60 3.7.1 Hovedsida i hovedmotsigelsen kan skifte

- 62 4. DEN DIALEKTISK-MATERIALISTISKE KUNNSKAPSTEORIEN
  - 4.1 Materie og bevissthet
  - 64 4.2 Kriteriet på sannhet
  - 67 4.3 De to formene for kunnskap
  - 68 4.4 Fra praksis til praksis
  - 70 4.5 Du må ikke være dogmatiker!
  - 4.6 Du må ikke være empirist!
  - 4.7 Absolutt og relativ kunnskap

72	5. MOT SKEPTISISME OG EMPIRISME
	5.1 Skeptisisme
73	5.2 Empirisme
75	FORSLAG TIL VIDERE LESNING OM DEN DIALEKTISKE MATERIALISMEN
76	Del 2. Den historiske materialismen
80	6. Historieforskning og historisk materialisme
81	7. Forholdet mellom dialektisk og historisk materialisme
82	8. Sentrale begreper
84	9. De sentrale motsigelsene i samfunnets historiske utvikling
87	10. Et eksempel på bruk av begrepene — den industrielle revolusjonen i Norge
	10.1 Industriell revolusjon — revolusjonering av produktivkreftene
88	10.1.1 Tre faser i Norge
90	10.2 Den industrielle revolusjonen skapte grunnleggende endringer i produksjonsforholda og klassestrukturen
	10.2.1 En moderne arbeiderklasse
	10.2.2 Et moderne borgerskap
91	10.2.3 Landsbygda
92	10.2.4 Forholdet mellom klassene
93	10.2.5 Kvinnene
94	10.2.6 Byene vokser
100	10.3 Endringene i den økonomiske basisen bidro til store endringer i overbygninga
	10.3.1 Framveksten av stabile partier og masseorganisasjoner
	10.3.2 Kampen om parlamentarismen
101	10.3.3 Norges litterære gullalder
	10.3.4 Unionsoppløsninga i 1905
102	10.3.5 En arbeiderklasse som slutter seg til de erklærte revolusjonære
103	10.4 Dialektikken i utviklinga
106	11. PRODUKSJONSMÅTER
	11.1 Samfunnsformasjon og produksjonsmåte
	11.2.1 Felleskapsvesen («Urkommunisme/ursamfunn»)
107	11.2.2 Slavesamfunnet
	11.2.3 Føydalsamfunnet
108	11.2.4 Kapitalismen
111	11.2.5 Kommunismen
	11.2.6 Det sosialistiske overgangssamfunnet
113	11.3 Produksjonsmåter — fins de i virkeligheten?

- 114 12. KAMPEN OM DEN HISTORISKE MATERIALISMEN
  - 12.1 Idealismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
  - 115 12.2 Mekanisk materialisme i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
  - 12.3 Mekanisk materialisme i et statsbærende kommunistparti
  - 116 12.4 Idealisme i et statsbærende kommunistparti
  - 118 12.5 Den moderne revisjonismen ved makta — idealisme og mekanisk materialisme i skjønn forening.

120 FORSLAG TIL VIDERE LESNING
OM HISTORISK MATERIALISME

101	10.1	Den historiske materialismen
102	10.2	Den historiske materialismen i Norge
103	10.3	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
104	10.4	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
105	10.5	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
106	10.6	Den historiske materialismen i skjønn forening
107	10.7	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
108	10.8	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
109	10.9	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
110	10.10	Den historiske materialismen i skjønn forening
111	10.11	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
112	10.12	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
113	10.13	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
114	10.14	Den historiske materialismen i skjønn forening
115	10.15	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
116	10.16	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
117	10.17	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
118	10.18	Den historiske materialismen i skjønn forening
119	10.19	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
120	10.20	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
121	10.21	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
122	10.22	Den historiske materialismen i skjønn forening
123	10.23	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
124	10.24	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
125	10.25	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
126	10.26	Den historiske materialismen i skjønn forening
127	10.27	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
128	10.28	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
129	10.29	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
130	10.30	Den historiske materialismen i skjønn forening
131	10.31	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
132	10.32	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
133	10.33	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
134	10.34	Den historiske materialismen i skjønn forening
135	10.35	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
136	10.36	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
137	10.37	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
138	10.38	Den historiske materialismen i skjønn forening
139	10.39	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
140	10.40	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
141	10.41	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
142	10.42	Den historiske materialismen i skjønn forening
143	10.43	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
144	10.44	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
145	10.45	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
146	10.46	Den historiske materialismen i skjønn forening
147	10.47	Den historiske materialismen i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa
148	10.48	Den historiske materialismen i et statsbærende kommunistparti
149	10.49	Den historiske materialismen i den moderne revisjonismen ved makta
150	10.50	Den historiske materialismen i skjønn forening

Dette er andre del av studieboka.

Første del - om dialektisk materialisme - kan lastes ned fra <http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

(s) Om innholdet

Studieretning del 2

DEL II

Den historiske materialismen

Studierettleiing del 2

a) Om innholdet

Denne delen av historieboka er ei framstilling av den historiske materialismen, det vil si den marxistiske teorien om samfunnets og historias utvikling.

Innledningsvis i kapittel 6 ser vi på forholdet mellom dialektisk og historisk materialisme, og argumenterer forat det er meningsfullt å si at det fins en marxistisk historieoppfatning.

Deretter, i kapittel 7, tar vi forholdet mellom dialektisk og historisk materialisme, argumenterer mot idealistiske og udialektiske synspunkter på teorier om historia.

I neste kapittel (8) presenterer vi de mest sentrale begrepene i den historiske materialismen, for så å stille opp tre av de mest sentrale motsigelsene i menneskesamfunnas historiske utvikling. (Kapittel 9)

Gjennomgangen av begrepene og de sentrale motsigelsene bruker vi så på et konkret eksempel: den industrielle revolusjonen i Norge. Hensikten er å gi begrepene et mer konkret innhold. (Kapittel 10)

Deretter følger en framstilling av hvordan Marx delte menneskesamfunnets historie inn i ulike perioder, produksjonsmåter. (Kapittel 11)

I et avsluttende kapittel, (12) viser vi at det alltid har stått kamp om den historiske materialismen i den internasjonale arbeiderbevegelsen. Vi viser at idealistiske og mekanisk-materialistiske feil hos kommunistiske og sosialistiske partier har hatt store og skjebnessvangre konsekvenser for arbeiderklassen og folket i landa deres.

b) Om hva som er viktig og mindre viktig, og hvordan studere.

Siktemålet med denne boka er ikke bare at du skal få en rent teoretisk forståelse av filosofien, men også at du skal bli i stand til å anvende teorien sjøl til å analysere ulike problemer. Marx sa: «Teorien blir først en materiell kraft når den er grepet av massene».

I denne delen får du først presentert en god del teori og begreper som så blir anvendt på konkrete eksempler. Dersom du synes de aller første kapitlene er tunge og vanskelige, kan du først konsentrere deg om å lese kapittel 8 og 9 for så å gå rett på kapittel 10 om den industrielle revolusjonen. Under lesinga av dette eksemplet fra historia, vil det sikkert være lurt å kikke tilbake på definisjonene i kapittel 8 og 9. Du bør legge særlig stor vekt på kapittel 10. Prøv å finne ut av om du er enig i måten begrepene fra kapitlene foran er brukt på.

De to avsluttende kapitlene kan du også gå litt lettere over i første omgang dersom du synes de er tunge. Men dersom du har studert de foregående kapitlene grundig, og løst oppgavene, vil du finne at svært mange av begrepene «går igjen», det er for det meste snakk om å anvende det du har lært tidligere på flere deler av virkeligheten. I det avsluttende kapitlet vil du også ha god bruk for de begrepene du lærte i den første delen av denne boka.

C. Om oppgavene

Også denne delen inneholder to typer av oppgaver: spørsmål av typen «STOPP OG TENK», og mer omfattende oppgaver. I denne delen har vi lagt vekt på å lage oppgaver med utgangspunkt i utdrag fra forskjellige lærebøker e.l. i historie. I disse utdragene vil det ikke bli benytta begreper fra den historiske materialismen, men du vil fort finne ut at de begrepene du har lært kan være et verdifullt redskap til å se større sammenhenger der lærebøkene bare gjengir konkrete fakta. Hensikten med denne typen oppgave er at du skal bli flinkere til å anvende begrepene sjøl på ulike type problemer, å øve opp evnen til å bruke teorien på sjølstendig vis.

Heller ikke denne delen er det meninga at alle skal løse alle oppgavene. Du bør prioritere å løse følgende oppgaver:

Oppgave II. 1a og b

Oppgave II. 2

Oppgave II. 4

I tillegg bør du løse to av oppgavene under Oppgave II.3

6. Historieforskning og historisk materialisme

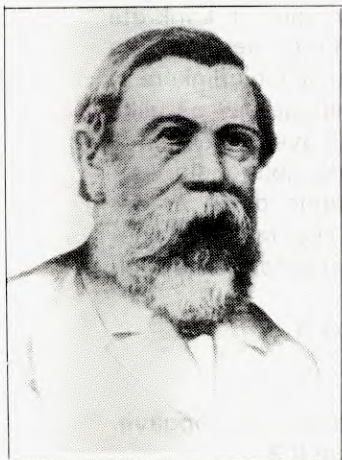
Råmaterialet for historieforskninga er en utrulig rik strøm av fortidige store og små hendelser, svært sammensatte samfunnsstrukturer og samfunnsendringer osv. — slik disse har avleira seg i ulike typer *kilder* (skriftlige beretninger, levninger etter tidligere matvaner, eldre mennesker som har noe å fortelle — eller mye annet). Historias forløp kan ofte fortone seg som tilfeldig og kaotisk.

En av Norges dyktigste historikere skal ha uttalt at «historie er en serie av begivenheter som følger etter hverandre i tid». En del historikere har gjort det til teori å vurdere ethvert historisk saksforløp som noe *helt særegent* (empirisme). De forneker at det går an å «lære av historia». I motsetning til dette fins det en rekke oppfatninger og teorier som tar sikte på å «gi historia mening», gjøre den mulig å forstå — og gjerne lære av for framtida. Det kan være oppfatninger om en personlig Gud som styrer det hele (eventuelt i kamp med de «onde kreftene»), et metafysisk syn om at historia gjentar seg (om enn i andre former), oppfatninger som legger svært stor vekt på ideenes kraft, eller på de store personlighetenes rolle, fatalistiske/deterministiske teorier om at historia går sin gang uberørt av menneskers vilje til å skape si egen historie.

Marx og Engels ga aldri noen sammenfatta framstilling av hele historieteorien sin, men de gjennomførte forbilledlige studier av de kapitalistiske produksjonsforholda, de utførte en rekke konkrete historiske analyser og de støtta seg på de generelle filosofiske oppfatningene sine (den dialektiske materialismen) i studiene av samfunnet. Dette gir grunnlag for å si at det fins en marxistisk *historieoppfatning* — *den historiske materialismen*. Dette rokkes ikke av at det er stor kamp om innholdet i denne teorien — og om hvordan den skal anvendes.

Den historiske materialismen *kan aldri erstatte de konkrete historiske studiene*. Det fins mange eksempler på at dogmatiske forsøk på å presse ferdiglaga formler ned på den virkelige historia, fører til begredelige resultater. Styrken i den historiske materialismen ligger i at den har utvikla *allmenne begreper* for å forstå *sammenhenger og drivkrefter i den historiske utviklinga*. Denne teorien og disse begrepene har - riktig anvendt - vist seg å kunne være til stor nytte i studiene av *særegne* historiske forhold. Mer enn det: Den historiske materialismen er et helt nødvendig grunnlag for oss kommunister når vi skal analysere vårt samtidige samfunn - og utarbeide en strategi for framtida. Mange av Marx og Engels' konkrete historiske studier er svært gode og lærerike, men det skulle bare mangle om

Friedrich Engels

ikke ny historisk forskning viser at en del er uholdbart. Vi må også være åpne for at nyere historisk forskning kan føre til endringer i den allmenne teorien - eller i oppfatninger av denne. Utgangspunktet vårt er likevel at den historiske materialismen er en teori som fortjener et forsvar.

7. Forholdet mellom dialektisk materialisme og historisk materialisme

Materialismen

I den første delen av dette heftet har vi redegjort for den materialistiske erkjennelsesteorien: Ideene, begrepene, tenkninga vår gir et (unøyaktig) bilde av den materielle virkeligheten utafor oss sjøl. Men det dreier seg ikke om noen passiv avbildning; sanserfaringene må bearbejdes og tenkninga kan omsettes til praksis for å endre virkeligheten. I studiet av samfunnet og menneskehistoria betyr materialisme: *Folks samfunnsmessige situasjon (og praksis) er det viktigste grunnlaget for hvordan de tenker*. Særlig betydningsfull er den virksomheten som har vært overlegent viktigst for de fleste menneskene opp gjennom historia: *Arbeid for det daglige utkomme*. Måten en produserer på — og de menneskelige forbindelsene en inngår i denne arbeidsprosessen er grunnleggende for hvordan folk tenker. *Endringer i måter å produsere på* (f.eks. i hvilke redskaper som blir brukt) og i forholdet mellom folk i produksjonsprosessen (som f.eks. kan følge av endringene i redskapsbruken) fører til endringer i tenkemåten i et samfunn — i kulturen, ideologien, politikken osv. Historikeren Jens Arup Seip sier («Fra embetsmannsstat til ettpartistat»): «En historieteori er et redskap til å forstå med, en lampe til å lyse med.» Det høres greit ut. I forrige avsnitt argumenterte vi nettopp med at den marxistiske historieteorien «lyste godt» — at den kunne være til stor nytte i studier av historiske forhold. Men det ligger i den materialistiske erkjennelsesteorien at denne «nyttene» har sitt grunnlag i teoriens evne til å gripe viktige trekk ved virkeligheten sjøl. Marx' klassebegrep er nyttig fordi det gjenspeiler at det virkelig fins klasser i samfunnet uavhengig av vår bevissthet om disse. Derfor er vi ikke enig i fortsettelsen hos Seip: «Det trenger ikke være noen motsetning mellom forskjellige teorier, like så litt som det er noen motsetning mellom de lamper som på hvert sitt sted lyser opp i dette rom.» En teori om at det ikke fins klasser og klassekamp er feil — sjøl om samfunnet kan se klasseløst ut fra «ståstedet» til enkelte. To forskjellige klasseteorier står sjølsagt også i motsetning til hverandre, sjøl om de begge kan gripe deler av virkeligheten.

Dialektikken

Dialektikken dreier seg om *de mest allmenne lovene for utviklinga* av naturen, samfunnet og tenkninga. De dialektiske «lovene» som er behandla i del 1 i dette heftet gjelder altså også for utviklinga av samfunnet — og er nødvendig å kjenne i studiene av samfunn. I tillegg opererer *den historiske materialismen* med en del begreper som er utvikla for å *analysere de særegne motsigelsene i samfunn* (i fortid og nåtid). Om de viktigste av disse i neste avsnitt.

8. Sentrale begreper

Her følger de «hovedredskapene» Marx og Engels utvikla gjennom — og til — studier av samfunn og historie. Disse begrepene vil være utgangspunktet for resten av dette heftet. De er inngangsporten til å begynne å bruke den historiske materialismen sjøl. Begrepene er blitt definert på forskjellige — og til dels motstridende — måter. Vi vil (etter vurdering) definere dem slik:

● **PRODUKTIVKREFTER:** Betegner alt som virker direkte inn på hva slags og hvor mange goder som blir skapt med en viss mengde arbeidskraft. Det vil særlig si: *produksjonsmidlene* (råvarer, energi, maskiner, redskap mm) og — *de menneskene som tar disse i bruk* (med si arbeidserfaring, sine kunnskaper og ferdigheter, si bestemte innstilling til arbeidet — og hvordan produksjonen er organisert). Teknologisk og vitenskapelig nivå (og hvordan dette blir overført gjennom oppdragelse og utdanning) er blant de viktigste uttrykk for hvor langt produktivkreftene er utvikla i et samfunn.

STOPP OG TENK: Hva er de viktigste produktivkreftene i norsk landbruk?

● **PRODUKSJONSFORHOLD:** Forholda mellom menneskene i produksjonen av godene i et samfunn. (Et eksempel på et produksjonsforhold er forholdet mellom arbeider og kapitalist i det kapitalistiske samfunnet.) Før vi forklarer begrepet «produksjonsforhold» bedre vil vi gå vegen om et annet viktig begrep.

● **KLASSER:** Klasseforholda i et samfunn har sitt direkte grunnlag i de vesentlige trekka ved produksjonsforholda i et samfunn. Lenin definerte klasser som grupper av mennesker som har fellestrekk mht 1) Sitt forhold til produksjonsmidlene (f.eks. om en eier/disponerer over viktige produksjonsmidler eller ikke), 2) plassen i arbeidets organisering (f.eks. om en er overordna, eller sjølstendig, eller under-

ordna) og 3 a) hvordan de oppnår sin del av de samfunnsmessige rikdommene (eks. lønnsarbeid, salg av sjølproduserte varer, eller aksjer), b) den andelen de oppnår av disse rikdommene. (Om klassene i Norge - se kap. 4 i prinsippprogrammet til AKP.)

Produksjonsforholda gir seg ikke bare uttrykk i klasse- delinga, men også i skiktdeling og motsetninger innafor den enkelte klassen (f.eks. innafor arbeiderklassen mellom folk fra ulike bransjer, mellom kroppsarbeidere og lavere funksjonærer, mellom fagarbeidere og hjelpearbeidere osv.). Med *til produksjonsforholda i vid forstand* må vi også regne *fordelingsforholda* (også kalt distribusjonsforholda) — altså ikke bare forholdet mellom menneskene i produksjonen av godene, men også ved fordelinga av dem (pkt. 3a og 3b i klassekriteriene). Samtidig er det viktig å skille mellom produksjonsforhold i egentlig (snevvrere) forstand og fordelingsforhold. F.eks. er det vanlig at sosialdemokratisk samfunnskritikk (etter Lasalle og Bernstein) tar utgangspunkt i urettferdighet i fordelinga av godene. Marxismen på sin side sier klart at urettferdighet i fordeling har sitt grunnlag i produksjonsforholda i snever forstand. Sagt på en annen måte: Det er den reelle fordelinga av produksjonsmidlene og arbeidsdelinga som er det *vesentligste* — sjøl om det som *framtrer* tydeligst for folk er urettferdig fordeling av lønn og produkter, markedsproblemer osv. (I sine tidligere skrifter brukte Marx ofte begrepet «*samkvemsformer*» som han seinere pleide å bruke «produksjonsforhold».)

Den hellige treenighet: banker, presse, prester.

● **BASIS:** Produktivkrefter + produksjonsforhold. Samfunnets økonomiske basis består av enheten og motsigelsen mellom produktivkreftene og produksjonsforholda.

● **OVERBYGNING:** Staten og det politiske systemet, ideologiske, politiske, religiøse ideer – og de institusjonene som produserer og/eller formidler disse (eks. skoleverket, NRK, Kirken).

En svært viktig del av den historisk-materialistiske teorien – er *den marxistiske statsteorien*. Staten blei utvikla som en følge av at samfunnet blei splitta i klasser. Staten er et «redskap» for den til enhver tid herskende klassen. Kjerne i statsmakta er voldsapparatet – dvs. den herskende klassens apparat for å forsvare makta si med vold. En undertrykt klasse som vil erobre makta i samfunnet må først knuse den gamle statsmakta – og opprette si egen statsmakt.

STOPP OG TENK: Hvordan skiller denne statsteorien seg fra det sosialdemokratiske synet på staten? Hvorfor kan ikke en arbeiderklasse som gjør revolusjon bare ta over det gamle statsapparatet?

● **EIENDOMSFORHOLD:** Merk at de *juridiske* (i motsetning til de reelle) eiendomsforholda også hører til overbygninga – ikke til produksjonsforholda som mange trur. I Sovjet er f.eks. produksjonsmidlene formelt i samfunnsei, men reelt er det nomenklaturen (toppbyråkratiet i partiet og staten) som rår over dem.

9. De sentrale motsigelsene i samfunnets historiske utvikling

Ved hjelp av fem av de begrepene vi nå har definert kan vi stille opp de tre motsigelsene som er viktigst for å forstå menneskesamfunnas historiske utvikling:

produktivkrefter –	produksjonsforhold
klasse –	klasse
basis –	overbygning

I motsigelsen produktivkrefter – produksjonsforhold er produktivkreftene allment, men ikke hele tida, hovedsida i motsigelsen: «I den samfunnsmessige produksjonen av sine liv trer menneskene inn i bestemte, nødvendige, av deres vilje uavhengige forhold, produksjonsforhold, som svarer til et bestemt utviklingstrinn av deres materielle produktivkrefter.» (Marx i Forordet til «Kritikk av den politiske

økonomien, 1859.) I motsigelsen mellom basis og overbygning er den materielle basisen allment, men ikke hele tida, hovedsida i motsigelsen. I tråd med den materialistiske erkjennelsesteorien altså: «Det er ikke menneskenes bevissthet som bestemmer deres tilværelse, men det er omvendt deres samfunnsmessige tilværelse som bestemmer

«Menneskenes tilværelse bestemmer deres bevissthet». Naturvitenskapens raske framvekst på 1800-tallet førte til økt tiltro til at teknologien og maskinene kunne løse menneskenes problemer.

deres bevissthet.» (Marx i Forordet...) På samfunnsnivå: «Med forandringa av den økonomiske basisen gjennomgår hele den enorme overbygninga en mer eller mindre rask omveltning. Når man betrakter slike omveltninger må man stadig skille mellom den materielle omveltninga i de økonomiske produksjonsvilkår, ... og de juridiske, politiske, religiøse, kunstneriske eller filosofiske, kort sagt ideologiske former, som menneskene blir seg denne konflikt bevisst i, og som de utkjemper den i.» (Marx i Forordet ...)

Også i motsigelsen mellom klassene kan hovedsida skifte. Borgerskapet undertrykker og dominerer arbeiderklas-

sen under kapitalismen. Etter den sosialistiske revolusjonen blir det «omvendt».

Det er selvfølgelig en nær og indre sammenheng mellom disse tre motsigelsene. Marx og Engels sier i «Det kommunistiske manifest» (1848) at «all (skreven) historie er historie om klassekamp». Men Marx sa også: «Alle *sammenstøt* i historia har etter vår *oppfatning* sin opprinnelse i motsetninga mellom produktivkreftene og samkvemsformene» (dvs. produksjonsforholda). (I «Den tyske ideologi, 1846.») «På et visst trinn i sin utvikling kommer samfunnets materielle produktivkrefter i motsetning til de bestående produksjonsforhold ... Fra å være utviklingsformer for produktivkreftene forandrer disse forhold seg til å bli lenker for dem. Det inntreer da en epoke med sosial revolusjon.» (Marx i Forordet ...)

Svært skjematisk kan vi kanskje framstille Marx og En-

Klassekamp
Frans Massereel

gels' teori om den historiske utviklinga slik: Den grunnleggende menneskelige virksomheten er produksjonen. Når menneskene utvikler produktivkreftene endres også produksjonsforholda - og dermed også klassestrukturen. De økonomiske endringene skaper ny klassebevissthet og nye politiske ideer. Klassekampen foregår både i basisen og i overbygninga. I en revolusjonær situasjon (gjerne når motsigelsen mellom produktivkrefter og produksjonsforhold er satt på spissen) kan de undertrykte klassene (om strategien og taktikken er riktig - og den militære styrken stor nok) lykkes i å gjøre politisk revolusjon. De vil da bruke den politiske makta til å snu om på produksjonsforholda og gjennom det åpne for ny utvikling av produktivkreftene. Dette muliggjør igjen endring i produksjonsforhold, i klassestrukturen, i tenkemåten osv. osv.

Dette skjemaet må for all del tas for hva det er: En generell forklaringsteori/modell som 1) Bygger på en bestemt tolkning av Marx' teori - og som framfor alt 2) Ikke er ei tvangstrøye som kan presses ned på det historiske hendelsesforløpet uavhengig av tid og sted.

10. Et eksempel på bruk av av begrepene - den industrielle revolusjonen i Norge

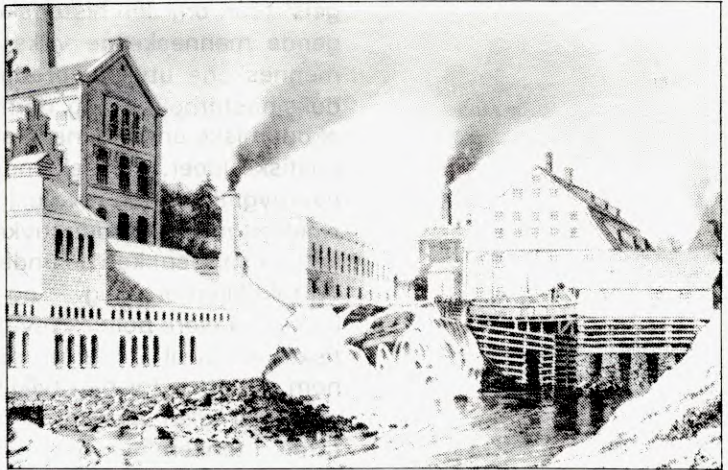
For å gi begrepene i den historiske materialismen et mer konkret innhold skal vi nå anvende dem på det som ofte kalles «den industrielle revolusjon» i Norge (1850-1920).

10.1. Industriell revolusjon - revolusjonering av produktivkreftene

Industriell produksjon innebærer ei voldsom utvikling av produktivkreftene. Industrikapitalismens gjennombrudd medfører:

- Istedenfor håndverkerne med sine redskaper kommer *maskinene*. Nye energiformer tas i bruk, krafta overføres mekanisk til mange (ofte likeartede) «redskaper».
- Arbeiderne samles i (ofte) store *fabrikker* med streng arbeidsdisiplin.
- Arbeiderne blir vedheng til maskinene. Mens de i det som kalles manufakturperioden var sterkt spesialiserte arbeidere med store kunnskaper og stor dyktighet på sine områder - blir arbeidet i fabrikkene splitta opp og standardisert. Arbeidsdelinga er kraftig utvikla, men på en måte som gjør at det er enkelt å lære seg de forskjellige jobbene, og at en lett kan skifte jobb om dette er ønskelig.
- Masseproduksjon av (nesten) like enheter.

På Sagene ved Kristiania vokste det opp en rekke industribedrifter langs Akerselva rundt 1850. (Tresnitt fra 1856).

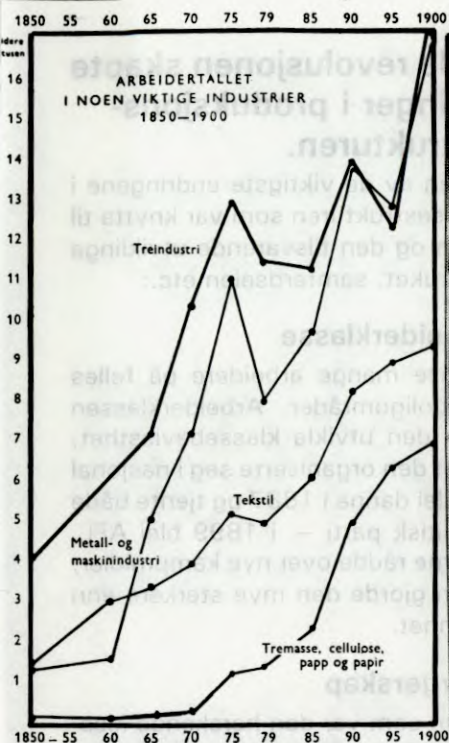

10.1.1. Tre faser i Norge

Det er vanlig å dele opp den industrielle revolusjonen i Norge i tre faser:

1. Fra slutten av 1840-åra – framvekst av tekstilindustri. Det vokste opp et stort antall bomullsspinnerier og veverier, drevet med vannkraft, langs Akerselva o.a. Teknologien var direkte overtatt fra England, noe av kapitalen kom også derfra. Markedet var norsk. Tekstilindustrien dro også med seg en verkstedindustri i Norge dels basert på reparasjoner av maskiner, dels på nye produkter. Også her blei det konsentrert mange arbeidere (1885 – 50 mekaniske verksteder med nesten 100 arbeidere i snitt, mens det var 30 spinnerier og veverier med nesten 150 i snitt), men de dreiv i liten grad masseproduksjon.
2. Fra 1860-åra – tresliperier med tremasseproduksjon. Tremassen blei bl.a. brukt i produksjon av grovere papir. Råvarene var norske. Denne industrien var eksportretta.
3. Fra ca 1900-1920. Drivkrafta var elektrisiteten, altså utbygginga av kraftverk i tilknytning til de store fossene («det hvite kullet»). En viktig rolle i denne fasen spilte den elektrokjemiske industrien (hvor særlig forskinga til Kristian Birkeland var ei viktig produktivkraft) – og elektrometallurgisk industri (aluminium, foredling av sink, ferrolegeringer og nikkel), men ellers dreide det seg om industrialisering av en rekke forskjellige virksomheter. Med utgangspunkt i treforedlingsfabrikkene, de mekaniske verkstedene og salpeterindustrien skjedde det ei knoppskyting i alle retninger.

Fra 1850 til 1909 steig antallet industriarbeidere fra 12000 til nesten 100.000, men fortsatt var det ikke mer enn 71 bedrifter som hadde mer enn 200 ansatte og 11 av bedriftene som hadde mer enn 50 ansatte.

Sterk vekst i arbeidertallet i andre halvdel av 1800-tallet i Norge.

Industriarbeidere ved Kværner Brug i 1863.

Mer eller mindre parallelt med den industrielle utviklinga foregikk det en rask utvikling av produktivkreftene i andre næringer:

- Utbygginga av jernbanen
- Dampskip
- Teknifisering av landsbygda (treskeverk, hesteriver, slåmaskiner osv), hestekraft erstatter muskelkraft, kulturreng blir vanlig, det blir større arbeidsdeling mellom gårdene osv. — dette inngikk i «det store hamskiftet» på de norske bygdene som vi skal komme tilbake til.

10.2. Den industrielle revolusjonen skapte grunnleggende endringer i produksjonsforholda og klassestrukturen.

La oss kort gå gjennom noen av de viktigste endringene i produksjonsforholda og klassestrukturen som var knytta til den industrielle revolusjonen og den tilsvarende utviklinga av produktivkreftene i jordbruket, samferdselen etc.:

10.2.1. En moderne arbeiderklasse

Industrialiseringa konsentrerte mange arbeidere på felles arbeidsplasser og i felles boligområder. Arbeiderklassen blei en «klasse for seg» – den utvikla klassebevissthet. Dette kom bl.a. til uttrykk i at den organiserte seg i nasjonal målestokk (Arbeiderpartiet blei danna i 1887 og tjente både som fagorganisasjon og politisk parti – i 1899 blei AFL, seinere LO, danna). Arbeiderne rådde over nye kampmidler, spesielt streikevåpenet, som gjorde den mye sterkere enn underklassen i bondesamfunnet.

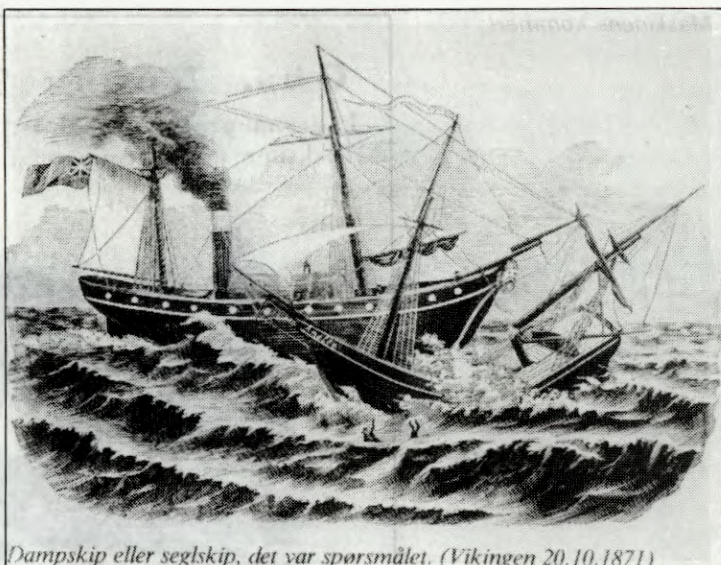
10.2.2. Et moderne borgerskap

Historikerne strides om hvem som var den herskende klassen i Norge på 1800-tallet (1814-1884). Det sterke handelspatrisiatet (store handelskapitalister) gikk stort sett nedem i den dyptgående økonomiske krise på slutten av 1820-tallet. Det øvrige i handel, håndverk og det som fantes av småindustri før den industrielle «revolusjon» var svakt voksende, lokal orientert og knapt nok noen klasse

Utstilling av landbruksmaskiner i Kristiania i 1877.

Dampskip eller seilskip, det var spørsmålet mot slutten av 1800-tallet.

Dampskip eller seglskip, det var spørsmålet. (Vikingen 20.10.1871)

«for seg» (derimot sjølsagt en klasse «i seg sjøl») som evna å samordne interessene sine i nasjonal målestokk. På den annen side hadde embetsmennene mye makt, et sjølsten- dig økonomisk grunnlag, sterke slekter med lange styrings- tradisjoner og samordning av interesser i nasjonal måle- stokk. Historikere som Seip og Maurseth har derfor ment at embetsmennene utgjorde den herskende klassen i Norge. Mot dette har bl.a. Sejersted vist at embetsmennene gjen- nomførte en rekke liberalistiske reformer på 1840-tallet som var langt viktigere for det framvoksende borgerskapet enn for dem sjøl. Ytterligere blir spørsmålet om den hers- kende klassen i Norge komplisert av den svenske innflytel- sen gjennom dominansen i Unionen. Hvorom allting er: Den moderne industrien blei utvikla hand i hand med et nytt og sjølbevisst norsk borgerskap. (I 1885 blei denne klassen le- dende innafor Høyrepartiet — og i 1900 blei Norsk Arbeids- giverforening danna.)

10.2.3. Landsbygda

Samtidig med industrialiseringa i byene gikk landsbygda gjennom «*det store hamskiftet*». Hamskiftet var en nesten like grunnleggende omdanning som den industrielle revo- lusjonen — sannsynligvis innebar det den største forandringa på landsbygda i Norge på 1000 år. Industrialiseringa og hamskiftet forutsatte hverandre gjensidig, men industri- aliseringa var hovedsida i motsigelsen. Den var en forutset- ning for teknifiseringa av landsbygda — og den var framfor alt ei forutsetning for det som var kjernepunktet i hamskif- tet; overgangen fra et overveiende naturalhushold til *salgs- jordbruk*. Skulle bøndene kunne kjøpe nymoderne klær fra tekstilindustrien osv., så måtte de ha noe å selge (mjølk, smør, ost mm). Med salgsjordbruket blei det knytta sterke-

Maskinene kommer!

Obs. Norsk Tilvirkning!
(Ligesaa praktiske, gode, sterke, pene og billigere Maskiner end Lignende a udenlandsk Tilvirkning.)

Vi tillader os at anbefale de af os fabrikerede Slaa- & Skjæremaskiner, Pigterskemaskiner (Haand- & Hestekrafts), Hestevandring, Kornrensemaskiner og Hakkelsesmaskiner. Maskinerne garanteres i enhver Henseende. Kataloger og Prislister sendes paa Forlangende frit.

MESNA BRUG.

re band mellom folk i ulike bygder rundt om i landet. Bønderne fikk politiske fellesinteresser på nasjonalt nivå som gikk utover det å spare på de offentlige utgiftene. Forøvrig utvikla klassestrukturen på landsbygda seg slik at en istedenfor en fireklassestruktur med sjøleieende bønder, leilendinger, husmenn og tjenere — fikk en oppdeling i gårdbrukere og småbrukere og et økende antall landarbeidere, mens det blei færre husmenn, leilendinger og tjenere.

10.2.4. Forholdet mellom klassene

Før industrialiseringa og hamskiftet var det norske samfunnet prega av paternalistiske solidaritetsbånd - dvs. at det var sterke band mellom «høg» og «lav» innafor den enkelte bygda eller innafor standen. *Nærheten* på gården eller i den lille håndverksbedriften — og respekten/*autoritetstrua* overfor Presten e.a. er med på å forklare denne paternalismen, de vertikale solidaritetsbånd. Med industrialiseringa og hamskiftet vokste det isteden fram horisontal solidaritet mellom folk av samme klasse — uavhengig av bosted. Etter hvert skulle også klassekampen bli mer åpen.

Husmannen Ole Knipen, Kvam
i Gudbrandsdalen. Fotografert i
1897.

10.2.5. Kvinnene

Industrialiseringa og hamskiftet skapte også store endringer i kvinnenes situasjon:

- Også i velstående bondefamilier hadde kvinnene vært fullt ut engasjert med å organisere arbeid og med å jobbe sjøl. For de velstående i byen vokste det nå fram et nytt kvinneideal — la oss kalle det «Noraidealet» etter Ibsens «Dukke hjem». Kvinnen skulle først og fremst ta seg ut og være mannen til behag. Tjenere tok seg av husarbeid, barnestell og det meste av barneoppdragelsen. I den grad «husfruen» foretok seg noe aktivt var det i nye organisasjoner som dreiv veldedighet.

- For de av middelklassens kvinner som ikke var gift så lå muligheten i nye yrker som f.eks. innafor televerket - og i at de fikk tilgang til eldre yrker — som f.eks. læreryrket (fra 1860).

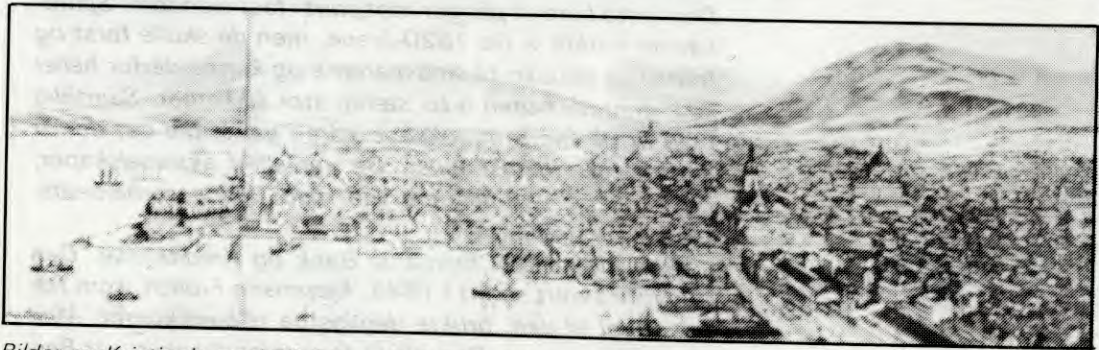
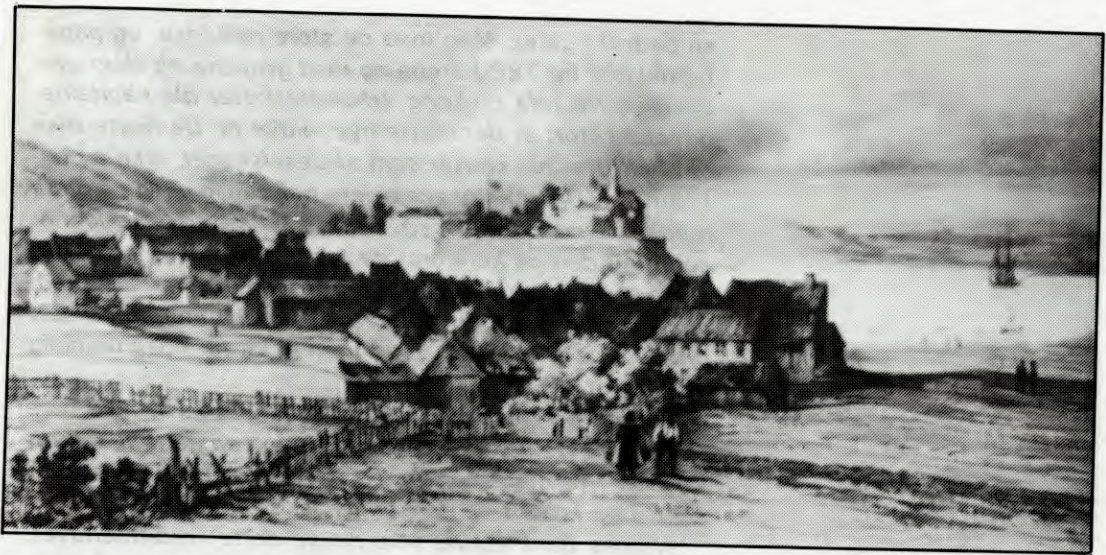
● Mange av underklassens kvinner blei sjøl industriarbeidere (1/3 av fabrikkarbeiderne var kvinner i 1900) fram til de blei gift - seinere fortsatte en del av dem med deltidsarbeid på fabrikkene. Særlig pga. mangelen på fritid, heldøgnskontroll og en oppsplitting i enkeltfamilier som gjorde det svært vanskelig å få til stabil fagorganisering, var de mange tjenestejentene i byene en enda mer undertrykt gruppe i arbeiderklassen. Også prostitusjonen vokste i kjølevannet av den industrielle revolusjonen og urbaniseringa.

10.2.6. Byene vokser

Kristiania hadde 10.000 innbyggere i 1814, 35.000 i 1850 og 228.000 innbyggere i 1900 — industrialiseringa hadde ført til en vekst som bare kan karakteriseres som dramatisk.

I 1835 bodde 10,8% av befolkninga i byene, i 1865 15,6% i byene og 4,1% i andre tettbygde strøk, i 1890 var talla 23,7% og 7,8%, i 1900 28% og 7,7% og 1920 29,6% og 15,6%.

I og med at folketallet hadde vokst fra under 1,2 millioner i 1835 til 2,6 millioner i 1920 (til tross for kjempeutvandring til USA (ca 900.000) så er byveksten enda større enn prosenttalla gir inntrykk av.

Bilder av Kristiania med 70-års mellomrom: 1830 og 1900.

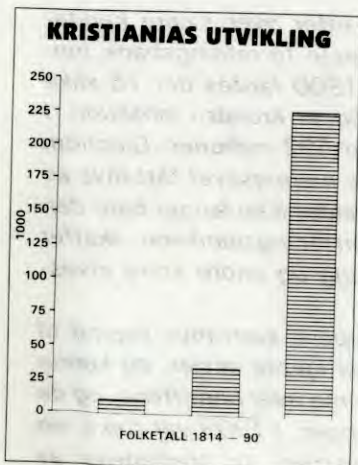
Oppgave II. 1:

Her følger et par utdrag av Edvard Bulls lærebok i historie for gymnaset: «Nordmenn før oss». Han tar her for seg andre viktige aspekt ved Norgeshistoria i den perioden vi her har brukt som eksempel. Bull er godt kjent med begrepene produktivkrefter og produksjonsforhold, men han bruker dem ikke i denne lærebokframstillinga. Dere skal derimot trene dere til å bruke begrepene i tilegninga av innholdet i dette stoffet.

A) Aksjeselskaper og banker

Det var svært sjelden at noen enkelt mann var rik nok til å starte en fabrikk på egen hånd. Det trengs store utlegg til å reise en bygning, kjøpe maskiner og råstoffer og lønne arbeidsfolk før eieren kan få noen inntekter av varesalget; og det tar mange år før alle utleggene blir tjent inn. Derfor ble finansieringen av industrien et problem som en ikke hadde hatt maken til før.

De første fabrikkene var riktignok ikke større enn at slekt og venner og forretningsforbindelser kunne gå sammen med en initiativrik og tillitvekkende mann og få

en bedrift i gang. Men med de store cellulose- og papirfabrikkene fra 1880-årene og med gruvene og elektroindustrien fra tida omkring århundreskiftet ble kapitalbehovet så stort at det måtte nye midler til. De fleste slike storbedrifter ble startet som aksjeselskaper, ikke av enkeltmenn. De enkelte aksjeeiere har vanligvis lite å gjøre med ledelsen av selskapet. Hvis bedriften ikke lønner seg, kan den gå konkurs; da taper aksjonærene sitt aksjeinnskudd, men de er ikke ansvarlige for mer. Gjennom aksjeselskapene kan folk sette penger i industrien selv om de ikke er svært rike, og uten at de tar noen urimelig stor risiko.

Bedriftene trenger imidlertid stadig kreditt, ikke bare til starten. De kan ha store utgifter på en gang til råstoffer eller nye maskiner, og de har ikke alltid kontanter til slikt. Den kreditt de da trenger, skaffer bankene.

Norges Bank kunne ikke dekke dette kredittbehovet. Den lånte bare ut penger mot pant i fast eiendom. Sparebanker hadde vi fra 1820-årene, men de skulle først og fremst ta hensyn til småsparerne og kunne derfor heller ikke gi kreditt uten å ha særlig stor sikkerhet. Samtidig med at de første fabrikkene kom i gang, ble det derfor startet forretningsbanker. De var alltid aksjeselskaper, og bankene var tidligere ute med denne samarbeidsmåten enn industrien.

Den eldste er Christiania Bank og Kreditkasse. Den begynte svært smått i 1848. Kjøpmann Frølich, som tok initiativet til den, brukte dagligstua til bankkontor. Men den vokste raskt. Den neste forretningsbanken var Bergens Privatbank, fra 1855 (fra 1975: Bergen Bank). I 1857 kom Den norske Creditbank i Kristiania, og den ble da med en gang den største. Disse tre bankene er ennå i dag de mest kapitalsterke av alle landets forretningsbanker. Men hver eneste by fikk en eller flere slike banker.

Forretningsbankene samlet etter hver svære kapitaler. I 1850 hadde landets eneste forretningsbank innskudd på 350 000 kroner. I 1900 fantes det 76 slike banker, og de hadde 257 millioner kroner i innskudd. I 1913 var det 116 banker med 592 millioner. Gjennom disse bankene har det moderne næringslivet fått mye av den kreditt det trengte. Det gjelder ikke lenger bare den kortsiktige driftskreditten. Forretningsbankene skaffer også langsiktige lån til nyanlegg og andre store investeringer.

Særlig gjennom aksjeselskapene kom mye kapital til Norge fra utlandet: Utlendinger kjøpte aksjer, og kunne dermed være med på å bestemme over bedriftene, og de fikk rett til utbytte av sine penger. I 1909 var f.eks. en tredjedel av treforedlingsindustrien, to tredjedeler av

gruvene og tre fjerdedeler av den elektrokjemiske industri eid av utlendinger.

(Utdraget er fra «Nordmenn før oss», s:202-203, 6. utgave – Tanum Norli 1977.)

**Hvilke endringer i produksjonsforholda (og dermed i eien-
doms- og klasseforholda) er det som tas opp i dette avsnit-
tet? Bruk eks. med aksjeselskaper til å vise at nye eien-
domsformer/og produksjonsforhold både var et resultat av
utviklinga av produktivkreftene – og ei forutsetning for ei
videreutvikling av disse.**

B) Skipsfarten

Fabrikkdriften var den nyeste av næringsveiene i Norge i forrige hundreår. Men skipsfarten hadde en enda mer eventyrlig utvikling. Det var mange land hvor industrien utviklet seg sterkere enn i Norge, men ingen hvor handelsflåten vokste så enormt. Alt i 1820-årene begynte veksten, og fra 1850 til 1890 ble tonnasjen seksdoblet. Norge fikk verdens tredje største handelsflåte. Bare England og USA var foran.

På 1600- og 1700 t. hadde de norske kjøpmennene skaffet seg en del skip for å kunne eksportere trelast og fisk, selv om de fremmede skipene uteble. Først under revolusjons- og Napoleonskrigene kom de så langt at norske varer nesten stadig ble fraktet på norske skip. I 1830- og 40-årene overtok norske skip en del av den svenske utenrikshandelen også. Men først fra midten av hundreåret begynte utvidelsen av flåten for alvor.

Den industrielle revolusjon i England og andre land førte til at det internasjonale varebyttet ble mye større enn før. Da den engelske Navigation Act ble opphevet i 1849, og frihandelen vant fram, ble mulighetene for skipsfarten større. Norge hadde gode forutsetninger for å nytte sjansene. Her var skipstømmer nok. Storparten av folket bodde ved sjøen og var båt vant fra de var små. Levestandarden var gjennomgående lav, så sjøfolkene fant seg i å gå for lave hyrer. Norge var nøytralt både i krimkrigen, den nordamerikanske borgerkrigen og andre kriger, og rederne tjente på at de andre sloss.

Når norske skip var dradd med trelast til England, tok de kanskje en last kull eller jernvarer til Sør-Europa og en vin- eller fruktlast tilbake til England. Etter hvert ble trampfarten mellom fremmede land det viktigste, og skutene kunne være borte fra Norge i årevis. I riseksport fra Østen, emigrantfart over Atlanteren, trelastfart fra Canada – overalt var norske skip med.

Da trampfarten utviklet seg, ble skipsrederi en særskilt

forretningsgrein. Tidligere hadde kjøpmennene eid skip, nå ble det en spesialitet for redere.

De norske rederne hadde lave driftsomkostninger, særlig fordi lønningene var så lave. Derfor spesialiserte de seg på billige masse-varer som betalte lav frakt, men gjerne kunne ta lang tid underveis. De norske skipene passet for dette behovet. De var stygge, korte, breie holker, som lastet mye, men seilte dårlig. Det var livsfarlig å seile med dem. Forlisprosenten var uhyggelig høy. Bare fra 1885 til 1894 gikk omtrent 2500 liv tapt.

Skutene ble ofte holdt flytende lenge etter at de burde vært hogd opp. Sjøfolkene måtte ofte slite hardt ved pumpene, de måtte «bære skuta på armene», som de sa. Det fotelles om en skute omkring 1840 at skipperen slo to kjettinger rundt den for å holde den sammen!

Skipsfarten skaffet store inntekter til landet. Når en reder hadde tjent tilstrekkelig, brukte han helst pengene til å kjøpe en ny skute. Men i mellomtida hadde pengene gjerne stått en tid i en norsk bank, og på den måten hjalp inntektene av skipsfarten til å finansiere fabrikkdriften og andre deler av næringslivet i land.

Da storhetstida for de norske seilskutene begynte omkring 1850, hadde dampskipene allerede vist seg på alle hav. Det varte likevel helt til 1880-årene før de kunne konkurrere med seilskutene når det gjaldt å frakte massevarer. Men i slutten av hundreåret kom norsk skipsfart inn i en alvorlig krise. De mange små skipsverftene langs sørlandskysten kunne ikke bygge dampskip. Den norske tonnasjen kom derfor i noen år til å gå tilbake.

Overgangen betydde ruin for enkelte redere og verfts-eiere. Men den norske skipsfarten berget seg tross alt. Istedenfor de mange smårederne fikk vi færre og større rederier. Arendal hadde vært landets største rederby i seilskutetida. Dampskipsrederiene samlet seg heller i Kristiania og Bergen. I tillegg til trampfarten tok de opp linjefart på alle verdensdeler, og de nøyde seg ikke lenger med bare å frakte billige varer og betale lave hyrer.

I 1914 var tonnasjen litt større enn den hadde vært i 1890, og to tredjeparter var dampskip, så flåten var mye mer effektiv enn den hadde vært i seilskutetida.»

(Fra «Nordmenn tør oss», b. utgaven, s:203/205.)
(Navigation Act var en lov som hadde som formål å utelukke andre lands skip fra sjøfarten på England og de engelske koloniene.)

– **Hvilke trekk ved klasse- og produksjonsforholda (iberekna fordelingsforholda) var det som muliggjorde den voldsomme ekspansjonen i norsk skipsfart i siste halvdel av forrige århundre?**

— Vis hvordan de samme produksjonsforholda mot slutten av århundret blei et hinder for utviklinga av nye produktivkrefter i norsk skipsfart — og en kilde til krise.

— Vis hvordan nye produktivkrefter i skipsfarten i neste omgang pressa gjennom nye eiendoms- og produksjonsforhold i norsk skipsfart (fra omkring århundredskiftet).

POBLLEN

M.ENGDEN

Karikaturer af Bruno Paul
(Simplicissimus)

FOLKET

10.3. Endringene i den økonomiske basisen bidro til store endringer i overbygninga

Innafor den perioden vi har tatt for oss (1850-1920) foregikk det store og ulike slags endringer også i den samfunnsmessige overbygninga i det norske samfunnet. Igjen koncentrerer vi oss om det aller viktigste:

10.3.1. Framveksten av stabile partier og masseorganisasjoner

Historikeren Tore Pryser sier det slik i «Norsk Historie 1800-1870» (Samlaget): «Formelle organisasjonar – sekundærgrupper – tok meir og meir over funksjonane til dei gamle primærgruppene (dvs. storfamilien, gården, nabola- get – vår anm.). Ein kan sjå dei nye organisasjonane som den fremste ytringsforma for klassesamfunnet. Dei voks fram som følgje av den økonomiske utviklinga og industrialiseringsprosessen i vid forstand, slik det er prøvd framstilt i denne boka.»

Til framveksten av nye produksjonsforhold som vi beskrev over, svarer *framveksten av organisasjonen*:

- Venstre som en allianse av de moderne bøndene og den nye middelklassen i byene.
- Høyre. I første omgang embetsmennesenes forsvarsredskap i forfatningsstriden først på 1888-tallet (se under), men allerede året etter den offisielle dannelsen og parlamentarismens seier (dvs. i 1885) blei ledelsen i partiet tatt over av representanter for det moderne borgerskapet.
- Organiseringa av fagbevegelsen; Arbeiderpartiet, fagbevegelsen og samvirkelagsbevegelsen.
- Kvinnebevegelsen. Rettere sagt – tre typer kvinnebevegelse: Middelklassekvinnenes kvinnesaksbevegelse, arbeiderkvinnebevegelsen i tilknytning til Arbeiderpartiet - og en rekke organisasjoner som levde opp til normene som kvinnene som spesielt ansvarlige for omsorg og veldedighet.

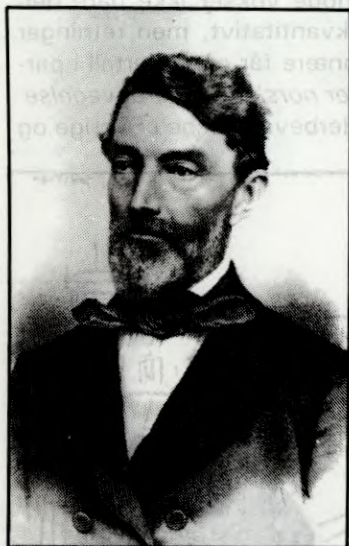
10.3.2. Kampen om parlamentarismen

I 1884 seira kampen for parlamentarismen etter mer enn 10 år med hard forfatningsstrid. Det var en viktig demokratisk reform at Kongen heretter ikke kunne plukke regjeringsmedlemmene fritt – og at regjeringa ikke kunne styre mot et flertall i det valgte Stortinget. Mot parlamentarismen sto Svenskekongen støtta av den svenske overklassen, embetsmennene i Norge, Høyreregjeringa og Høyrepartiet. I de første tiåra etter 1814 forsvarte embetsmennene de norske interessene i Unionen, men stilt overfor de nye klassekreftene som vokste fram og trua makta deres så

søkte de sammen med Svenskekongen. Bare Venstres «Rifleringe» (Folkevæpningssamlag) — dvs. det frivillige skyttervesen — hindra den statskuppvennlige fløya å vinne fram i Høyre. Embetsmannsstaten lei det endelige nederlaget. Forutsetningene for dette lå i at bøndene gjennom «hamskiftet» fikk andre interesser i politikken på nasjonalnivå enn bare å spare, i at de paternalistiske banda blei brutt ned — og i at bondebevegelsen samordna interessene sine med en voksende «middelklasse» i byene (lærere, funksjonærer, mindre næringsdrivende m.fl.)

10.3.3. Norges litterære gullalder

Den raske økonomiske og sosiale forandringa i Norge i «vår»periode måtte nødvendigvis føre til tvil og fornya debatt om «vedtatte sannheter» — om religion, familie, ekteskap, seksualmoral, forretningsmoral, oppdragelse osv. Nettopp i denne perioden utvikla norsk litteratur seg til å bli **realistisk** — den avdekkte de viktigste konfliktene i samfunnet og satte de omtalte «sannhetene» under kraftig debatt. Denne kritiske og radikale litteraturen høsta stor anerkjennelse og berømmelse i Europa — under forhold som var prega av mange av de samme konfliktene som blei tatt opp i denne litteraturen. I denne perioden falt det naturlig for forfatterne — bl.a. på grunnlag av sin klassemessige stilling — å identifisere seg med den breie radikale politiske bevegelsen som førte til embetsmannsstatens fall i 1884. Men forfatterne skulle bli blodig skuffa over Sverdrupregjeringas «moderate og opportunistiske» politikk. Dette kan være en del av forklaringa på at mye av den toneangivende norske litteraturen igjen vendte seg bort fra samfunnskonfliktene og politikken. Den framvoksende arbeiderbevegelsen kunne de så allikevel ikke identifisere seg med. Men etter 90-års opptatthet av sjelslivet kom nyrealismen som på ulikt vis avspeiler den økonomiske endringsprosessen — jfr. f.eks. Hamsuns dype skepsis mot hele det forfallet han mente industrialiseringa og hamskiftet innebar — og Kristoffer Uppdals 10-bindsserie om oppbruddet fra bondesamfunnet og arbeiderklassens framvekst. («Dansen gjennom skuggeheimen»)

Johan Sverdrup

10.3.4. Unionsoppløsninga i 1905

Det er et helt sett av forklaringsfaktorer som må med om vi skal skjønne hvorfor unionen blei oppløst - og hvorfor dette skjedde akkurat i 1905, men sammenhengen med utviklinga i den økonomiske basisen er klar:

— Bruddet kom fordi Sverige nekta Norge å styre sitt eget konsulatvesen. Både *norsk rederi- og eksportkapital* hadde sterke interesser av eget *norskstyrt konsulatvesen*.

— Den generelle økonomiske framgangen for norsk kapitalisme bidro til en *nasjonal sjølbevissthet* som var helt nød-

vendig for å ta skrittet med ensidig norsk beslutning om unionsoppløsning. — I 1905 utgikk den norske regjeringa fra Samlingspartiet — som besto av Høyre pluss en del av tidligere Venstremedlemmer. Statsminister Christian Michelsen og Samlingspartiet var svært ivrige på å overvinne den borgerlige uenigheten om taktikken i Unionsspørsmålet — for å kunne samle kreftene mot arbeiderbevegelsen som nå lå i startgropa for en voldsom framgangsperiode.

10.3.5. En arbeiderklasse som slutter seg til erklærte revolusjonære

Fram mot slutten av «vår» periode vokser ikke bare den norske arbeiderklassen kraftig kvantitativt, men retninger som *erklærer* seg som revolusjonære får også flertall i partiet og fabevegelsen. Dette *skiller norsk arbeiderbevegelse* klart fra de mer moderate arbeiderbevegelsene i Sverige og

Revolutionsfrygt.

Fru Flottenheim: «A snille Dere, konstabel, jeg skulde absolut borti en forretning i nærheten av Folkets hus. Tror Dere jeg kan gå frygt uten a risikere overfald av disse fæle bolsjevikene?»

Hvepsen, 1923.

Danmark — som ellers ofte hadde vært inspiratorer for arbeiderbevegelsen her i landet. Det ser ut til å være to faktorer som særlig kan forklare dette:

- *Den svært raske utbygginga av anlegg og industri* i Norge mellom 1905 og 1920 som det ikke fins noen parallell til i nabolanda. I Danmark sto håndverkstradisjonen mye sterkere i arbeiderbevegelsen — og i Sverige var industrialiseringa uten den samme «toppen» som i Norge. Derfor blei også de nye delene av arbeiderklassen i Norge (ikke minst anleggsarbeiderne — rallarne) mindre integrert i det bestående samfunnet enn i nabolanda.

- Viktig var det også at den nasjonale undertrykkinga av Norge pressa gjennom tidligere og mer vidtgående demokratiske reformer her i landet (parlamentarisme, allmenn stemmerett). I Sverige og Danmark så førte den mer langvarige alliansen med liberale borgerlige for å få gjennom slike reformer, til større illusjoner om hva en kunne oppnå med borgerlig demokrati.

(Dette må ikke blandes sammen med de viktigste *utløsende* årsakene til oppslutninga om revolusjonære strømninger i norsk arbeiderbevegelse: Den russiske revolusjonen og tydeliggjøringa av klassemotsigelsene; med nyrike borgere som likte å vise hvor rike de var på den ene sida - og en dyrtidsramma arbeiderklasse (under 1. verdenskrig) på den andre.)

10.4. Dialektikken i utviklinga

Vi har tatt for oss perioden 1850-1920 og vist hvilken voldsom påvirkning utviklinga av produktivkreftene øvde på produksjonsforholda (og vilkåra for klassekampen) — og i hvor stor grad endringene i basis førte til viktige endringer i overbygninga. Dette har vært skjematisk framstilt — vi har tatt utgangspunkt i hovedsida i hver av de to motsigelsene og vist hvordan disse har virka inn på de underordna sidene (bisidene). I denne framstillingsmåten ligger det en fare for at dialektikken i utviklinga «forsvinner». Det er dette vi skal forsøke å motvirke i det følgende:

- *Utviklinga av produksjonsforholda har virka «tilbake» på utviklinga av produktivkreftene — og endringene i overbygninga «tilbake» på basisen.*

Noen få eksempler: Nye eiendomsformer og produksjonsforhold i industrien var både et resultat av og ei forutsetning for utviklinga av produktivkreftene (jfr. oppgaven om aksjeselskap). Det samme så vi gjaldt innafor skipsfarta. Sammenbruddet for embetsmannsstaten og unionsoppløsninga var (bl.a.) et resultat av kapitalismens framvekst, men samtidig betingelser for utviklinga av en sterkere norsk kapitalisme. «Hamskiftet» i norsk

jordbruk er det umulig å forklare uten på bakgrunn av industrialiseringsprosessen, men de endrede produksjonsforholda i landbruket er også svært viktig for å forstå den videre industrialiseringa. Salgsjordbruket kunne holde en økende bybefolkning med viktige matvarer — og pengehusholdninga på landsbygda sikra et økende innenlandsmarked for industriprodukter.

Vi har ikke i særlig grad gått inn på forutsetningene for det industrielle gjennombruddet i Norge. En av disse forutsetningene var mulighetene for å overføre «Manchestersteknologien» fra engelsk og til norsk tekstilproduksjon. Men det var ingen tilfeldighet at denne teknologien blei tatt i bruk i noen land — mens andre land ikke fikk noe industrielt gjennombrudd i det hele tatt. Dette hadde særlig sammenheng med styrken til overklassen(e) i det føydale samfunnet — og i de privilegiene som sto i veien for en videre kapitalakkumulasjon. Uten å kunne bruke plass til å gå nærmere inn på det her — kan vi greit slå fast at særlig «Eidsvollsverket» i 1814 (som var det første og kanskje viktigste stadiet i den borgerlige revolusjonen i Norge — les Åsmund Egges artikkel i «Materialisten» 2/79) — og de liberale næringslivsreformene på 1840-tallet, var særlig viktige for å forberede grunnen for ei videre kapitalistisk utvikling i Norge. På visse «trinn» i utviklinga av kapitalismen i Norge spilte altså politiske forhold ei svært viktig (og kanskje avgjørende) rolle. Dette rokker likevel ikke ved påstanden om at produktivkreftene — og basis — har vært hovedsidene i de motsigelsene vi har behandla her. For det første var det industrialiseringa som spilte størst rolle om vi ser på framveksten av kapitalistiske produksjonsforhold som en helhetlig prosess. Dernest hadde de politiske hendingene i 1814 (og på 1840-tallet) også et økonimisk grunnlag (som det ligger utafør ramma for vårt eksermpel å gå nærmere inn på).

Vi har konsentrert oss om å forklare utviklinga i Norge 1850-1920 ut fra objektive motsigelser i det norske samfunnet. Men vi må ikke glemme betydninga av *de subjektive faktorene* i utviklinga. Når parlamentarismen seira *akkurat i 1884* hadde det bl.a. sammenheng med en bestemt alliansepolitikk fra bondelederen Jaabæks side — og med taktikken til Johan Sverdrup og Venstre. På samme måte kunne vi gått inn på nordmennes militæroppbygging fra 1895 og taktikk i 1905, på styrker og svakheter i strategien, taktikken og organisasjonen til arbeider- og kvinnebevegelsen osv. De objektive motsigelsene vi har gått inn på bestemmer rammene og grunnlaget for utviklinga, men innafor disse rammene — og på dette grunnlaget — spiller subjektive faktorer ei svært viktig rolle.

Oppgave II.2

Etter å ha oppholdt oss lenge ved den industrielle revolusjonen skal vi gå tilbake til en helt annen periode i Norgeshistoria:

Høvdingmakt

Fangstfolkets stammer hadde neppe noen regelmessig ledelse. Den flinkeste jegeren eller den heldigste helleristningskunstneren og trollmannen ble vel mer ansett enn andre. Men noen egentlig høvdingmakt, eller noe skille mellom rike og fattige fins det ingen tegn til. Jegerfolk kan ikke utnytte andres arbeidskraft; de holder aldri slaver, for de ville bare bli nødt til å fø dem uten å ha noen fordel av det. Men i jordbrukersamfunn har det overalt i verden utviklet seg sosial ulikhet. Noen fikk fatt i bedre jord enn andre, og noen fikk andre til å arbeide for seg. Oftest har det vel gått for seg slik at de sterkeste krigerstammene la under seg andre stammers jord og gjorde de overvunne til trelle.

Mot slutten av steinalderen dukket det for første gang opp luksus i Norge. 4) Slike funn må vitne om at det holdt på å gro fram en høvdingklasse i det nye bondesamfunnet.

Enda tydeligere blir dette i *bronsealderen* (1500 til 500 f.Kr.). I Norge kunne bronzen ikke på noen måte erstatte steinen. All bronse måtte innføres, mest fra Sør-Europa. Men Norge hadde ikke noen særlig etterspurte varer å gi i bytte for bronzen og fikk svært lite av den. Det er bare funnet om lag 700 bronseting i Norge fra bronsealderen, mest smykker, prydsaker og våpen. Den alminnelige mann eide sikkert aldri en ting av bronse. Men bronzen ble nok smeltet og støpt om hver gang et våpen eller et smykke gikk i stykker, så bronzen var vel litt mer vanlig enn de få funnene skulle tyde på.

Det må likevel ha vært en rik overklasse i Norge i bronsealderen. Rundt i landet ligger det noen tusen graver fra den tida, svære hauger av jord og torv eller røyser av tørr stein. Å bygge en slik haug må ha kostet mye arbeid, og i hver grav ligger bare ett lik. Vanligvis er gravene plassert vidt synlige, som dominerende herskersymboler. Det måtte være en mektig høvdingklasse som kunne sikre sine døde så staselige graver.

For folk flest var det andre kulturerobringer som betydde mer enn bronzen. Høsten kom til landet i bronsealderen. Folk lærte seg å spinne og veve, så de kunne få klær av ull istedenfor av skinn. Og jordbruket bredde seg i denne tida over hele landet.

Helleristninger

Ennå i bronsealderen fortsatte nok mange mennesker å leve som jege- re og fangstmenn; helleristninger knyttet til den livsformen ble fremdeles laget. Men det kom også til en ny type, «bonderistninger». Nå fremstilles skip, hester, ployescener og ringer, hjul og andre symboler. Det er ikke lenger forsøk på å gjengi motivene med naturtroskap; det er tilstrekkelig at den som ser figurene, kan skjønne hva de skal forestille. Mange av symbolene kan vi finne igjen andre steder i verden, og vi kjenner betydningen av dem derfra. Hjulene er solbilder. Skipene skal frakte sola over himmelen. For jordbruksfolket her oppe i Norden var sola den største av alle makter, og helleristningenes viktigste oppgave var å sikre et godt forhold til den.

Også gravskikkene forteller om en religion. Ingen ville ha bygd de svære gravhaugene hvis det ikke var for å sikre et liv etter døden. Men kanskje var det bare høvdingene som levde evig, for andre folk ble ennå liksom i steinalderen gravd rett ned i bakken.

Utdraget er fra «Nordmenn før oss», 7. utgaven s:16-17.

Vis hvordan historikerne her slutter fra kunnskap om trekk ved overbygninga i samfunnet til hypoteser om basisen i dette samfunnet. Bruk begrepene til å forklare framveksten av klasseskiller i dette bronsealderssamfunnet.

(Merk: Seinere — i den eldre jernalder i «Norge» — var forholda så fattigslige at det neppe var grunnlag for å opprettholde noen (rik) overklasse. Sannsynligvis falt samfunnet for «ei stund» tilbake til forhold hvor alle var nesten like fattige.)

11. Produksjonsmåter

11.1. Samfunnsformasjon og produksjonsmåte

Summen av de konkrete trekk ved *basisen og overbygninga* et gitt samfunn på et tidspunkt kan vi kalle *samfunnsformasjonen*. Kap. 4 i AKP's prinsippprogram er sånn sett et forsøk på å beskrive og analysere vesentlige trekk ved den norske samfunnsformasjonen i 1984. Hadde vi gått tilbake til eksemplet vårt med Norge ca 1850 ville vi finne at samfunnsformasjonen hadde sterke innslag av både før-kapitalistiske og kapitalistiske trekk. Som med mange av de andre begrepene i den historiske materialismen, brukte Marx også begrepet «produksjonsmåte» på forskjellige måter (bl.a. i *bokstaveligbetydning*). Størst interesse for oss har den periodiseringa han foretok av samfunnshistoria. *Han delte historia i perioder på grunnlag av det typiske ved kvalitativt forskjellige produksjonsforhold*. Hver av disse periodene kalte han for *produksjonsmåter*. Når vi skiller ulike produksjonsmåter fra hverandre er de forskjellige måtene herskerklassene tilegner seg det samfunnsmessige overskuddet på — altså utbyttingsformen — særlig viktig. Produksjonsmåtene er nært knytta til produktivkreftenes utviklingsnivå. Marx delte inn den *europæiske* historia i følgende produksjonsmåter:

11.2.1. Fellesskapsvesen («Urkommunisme»/Ursamfunn)

Produktivkreftene var på et svært lavt nivå (steinredskaper, jakt, fiske, fangst og «samling»). Arbeidets produktivitet var så lav at ingen samfunnsgrupper kunne skape et overskudd som gjorde det mulig å fø andre gjennom arbeidet sitt. Derfor var heller ikke samfunnet klassesdelt. Menneskene var avhengige av å samarbeide for å overleve i kampen mot naturkreftene. Det meste var i felleseie.

11.2.2. Slavesamfunnet

Slavene var her produksjonsmiddel på linje med arbeidsredskap, husdyr osv. De var slaveeierens uinnskrenkede eiendom, oftest erobra gjennom krig. Slavene skapte et økonomisk overskudd som ikke bare holdt til slaveeierens snylteforbruk, men som også la grunnlag for en forholdsvis avansert kultur (kunst, filosofi, «vitenskap») som nådde sitt høyeste nivå i den gresk-romerske verden. Til grunn for dette overskuddet lå en overgang til metallredskaper, dyrehold og åkerbruk.

11.2.3. Føydalsamfunnet

Etter hvert var kostnadene med å skaffe nye slaver blitt for store i forholdet til produktiviteten til slavene. Ved den føydale utbyttingsmåten har underklassen — som vi skal se — større egeninteresse av å ta vare på produksjonsredskapene — og i å øke produktiviteten.

Føydalherren eide jord. Han hadde også delvis eiendomsrett til produsenten — den livegne, stavnsbundne, bonden. Føydalherren kunne ikke drepe den livegne som om han var en slave, men han kunne selge ham. Stavnsbåndet forbød bonden å flytte uten Herrens tillatelse. Arbeids — eller skat-

Under føydalismen var forholdet mellom godseieren og hans undergivne bønder et viktig produksjonsforhold.

teforpliktelsene overfor Herren var juridisk regulert. Det var tre hovedformer for utbytting: 1) *Hoveri* — dette innebar at bonden i en bestemt del av uka (tre dager eller mer) jobba for føydalherren med sine egne produksjonsmidler (treplog, trekkdyr osv.), mens han resten av uka jobba på sin egen jord. 2) *Produktrente* i form av naturlavgift. Den livegne bonden var forplikta til regelmessig å levere Herren (ofte en godseier) bestemte mengder korn, kveg, fjærkre og andre jordbruksprodukter. 3) I den siste perioden av føydalismen (da føydalsystemet var i oppløsning) blei produktrenta mange steder erstatta av *pengerente*.

11.2.4. Kapitalismen

To slags juridisk likestilte vareeiere står overfor hverandre på markedet: På den ene sida borgerskapet/kapitalistklassen som rår over produksjonsmidler og de produktene som blir produsert med disse. På den annen side arbeiderne som ikke har annet enn si egen arbeidskraft å selge — og som må gjøre det for å leve. Utbyttinga er skjult i motsetning til under de tidligere produksjonsmåtene. Arbeideren får tilsynelatende betalt for det arbeidet han/hun gjør, men arbeidskrafta hans/hennes er kilde til en *merverdi* som kapitalisten tilegner seg. Drivkrafta i den kapitalistiske økonomien er jakta på *maksimal profitt*.

De kapitalistiske produksjonsforholda vokste fram innafør føydalismen. I første omgang i middelalderbyene ved at det oppsto en spalting i kapitalister og arbeidere innafør håndverkslauga. Utviklinga av kapitalistiske produksjonsforhold (proletarisering og kapitalakkumulasjon) gikk relativt seint innafør håndverket. Derimot vokste pengekapitalen (dvs. åger- og handelskapitalen) etter hvert sterkt — ikke minst på grunnlag av de store oppdagelsene og trekanthandelen (hvorav særlig engelsk salg av slaver fra Afrika til Amerika var viktig). Føydalsystemet på landsbygda og laugsvesenet i byene hindra imidlertid at denne pengekapitalen i særlig grad kunne bli forvandla til *industrikapital*. I England hvor fullt utvikla kapitalistiske produksjonsforhold oppsto først, blei dette først mulig når adelen ved omlegging fra kornproduksjon til saueavl, dreiv store bondemasser ut av jordbruket på slutten av 1500-tallet og på begynnelsen av 1600-tallet. Først da «møttes» stor konsentrasjon av kapital på den ene sida med store skarer av «frie» potensielle proletarer på den andre. Først nå hadde landet nådd perioden med kapitalistisk produksjonsmåte. (I en del andre land — f.eks. Frankrike — måtte det voldsomme politiske revolusjoner mot føydaladelen til — for å bane vegen for en tilsvarende utvikling av de kapitalistiske produksjonsforholda.) Den industrien som nå blei skapt i England var *manufakturen*. Manufaktur er kapitalistisk storproduksjon basert på håndverksteknikk og arbeidsdeling mellom

Subscribe for the
INDUSTRIAL WORKER
 Foremost Exponent of Revolutionary
Industrial Unionism
 Published in the English Language
 One Dollar per Year
 Three Months 25c
 P. O. Box 2129 Spokane, Washington

CAPITALISM

WE RULE YOU

WE FOOL YOU

WE SHOOT AT YOU

WE EAT FOR YOU

WE WORK FOR ALL

WE FEED ALL

PYRAMID OF CAPITALIST SYSTEM

ISSUED BY HEDELJKOVICH, BRASHICH and KUHARICH

Copyrighted 1911 by The International Pub. Co., 1747 W. 25th St., Cleveland, O., U. S. A.

lønnsarbeidere. *Forut for manufakturen* lå en periode med *enkel kooperasjon* hvor arbeiderne gjorde omtrent det samme (håndverksmessige arbeidet), men med et visst samarbeid innafor kapitalistens verksted. *Etter manufakturen* kom *den industrielle revolusjonen* og kapitalismens maskinperiode.

Innafor den kapitalistiske produksjonsmåten reproduserer de kapitalistiske produksjonsforholda seg sjøl kontinuerlig; Kapitalistene investerer stadig i ny virksomhet og ansetter arbeidere i denne. Disse arbeiderne produserer merverdi som danner grunnlag for nye investeringer — osv. i en «evig» spiral. Men dette er ingen harmonisk prosess. De klassene som står i motstrid til kapitalismen vokser. Enkeltkapitalisten står mot hverandre i en steinhard kamp om profitten. For å greie seg i konkurransen må de investere i ny teknologi. Men dette innebærer samtidig at den merverdiproduserende delen av kapitalen (dvs. den menneskelige arbeidskrafta) er minskende i forhold til den døde kapitalen (maskiner osv.). Profitttraten vil vise en fallende tendens — og dette vil bidra til dyptgående kriser. For å greie seg i konkurransen blir produksjonen i de enkelte bedriftene stadig bedre organisert, men innafor en markedsøkonomi hvor investeringskapitalen hele tida flyter dit hvor det er størst profitt å hente — fører dette bare til større anarki og kaos i økonomien som helhet. Produktiv-kreftene blir mer samfunnsmessige under kapitalismen (dvs. at arbeidsdelinga er sånn at ulike typer produsenter blir stadig mer avhengige av hverandre - problemer ett «sted» i den nasjonale og internasjonale økonomien får raskt ringvirkninger helt andre «steder») — mens eiendommen og beslutningene konsentreres på færre enn før. Denne motsigelsen peker fram mot en internasjonal sosialistisk planøkonomi. Mens produktivkreftene stadig vokser under kapitalismen kan ikke folks kjøpekraft holde tritt. Dette bidrar også til kriser. Under imperialismen (kapitalismen i vår tid) gir konkurransekampen mellom kapitalistene seg utslag i kriger, voksende sultkatastrofer, internasjonale økokriser osv.

Analyser av *de kapitalistiske produksjonsforholda* er temaet for Marx' hovedverk, «Kapitalen». De er likeså temaet for neste hefte i AKP (m-l)'s medlemsskoleopplegg; *trinn 1B*. Der vil det bli gitt en nærmere behandling av den historiske framveksten av kapitalismen, de økonomiske lovene under kapitalismen — og de indre motsigelsene i kapitalismen som gjør at kapitalismen graver si egen grav. I dette heftet går vi dermed ikke nærmere inn på de kapitalistiske produksjonsforholda enn det som er gjort her — og i eksemplet med den industrielle revolusjon i Norge.

11.2.5. Kommunismen

Noe av det viktigste kommer fram i dette Marx sier i «Kritikken av Gothaprogrammet»:

«...individuas kuende underordning under arbeidsdelinga er forsvunnet, og dermed også motsetninga mellom åndsarbeid og kroppsarbeid, etter at arbeidet ikke bare er et middel til livets opphold, men sjøl er blitt det viktigste livsbehovet, og etter at også produktivkreftene har vokst side om side med individuas allsidige utvikling — først da kan ... samfunnets sk rive på fanene sine: «Fra enhver etter hans evner, til enhver etter hans behov!» (hennes også!)

For at samfunnet skal kunne være kommunistisk så må den systematiske *arbeidsdelinga* som legger grunnlag for klassene, staten, by og land, de sosiale motsetningene mellom kjønna osv. være avskaffa. Dette forutsetter igjen voldsomt utvikla produktivkrefter. (For en grundigere behandling — se kap. 2. i prinsippprogrammet — særlig pkt. 2.1.1, s:19 i 1.utgaven av programmet som blei vedtatt på 4. landsmøte.)

11.2.6. Det sosialistiske overgangssamfunnet

Mellom kapitalismen og kommunismen ligger nødvendigvis en sosialistisk overgangsperiode. Statssystemet i denne perioden — som kan bli temmelig langvarig — må være proletariatets demokratiske diktatur. Sosialismen er ganske grundig behandla i kap. 2 — og særlig kap. 5 i prinsippprogrammet til AKP. Her gjengir vi pkt. 2.4. fra dette programmet:

2.4. Sosialismen som ei overgangsform mellom kapitalisme og kommunisme.

Socialismen vil korkje vera harmonisk eller stabil, men full av motsetningar.

Heile den historiske perioden med sosialismen er prega av at dette samfunnet er overgangsforma til kommunismen. Sosialismen kan derfor berre halda seg ved lag om han målretta vert utvikla i retning av kommunismen. Elles risikerer samfunnet å forfalla attende til kapitalismen.

Når sosialismen blir skapt, finst klassane framleis. Sidan produksjonen ikkje er høgt nok utvikla, vil det vera naudsynt å halda fram med arbeid for løn, ein marknad og pengar. Arbeidsdelinga gjer at det framleis er stor skilnad på arbeidar og intellektuell, på dei med rutinejobbar og folk på kommandopostane i byråkratiet. Det finst ein stat. Det finst borgarleg ideologi. Det finst sterke objektive motsetningar og klassekamp.

Dei historiske røynslene viser:

— at sosialismen må vera på vakt mot byråkrati og utviklinga av nye borgarlege lag,

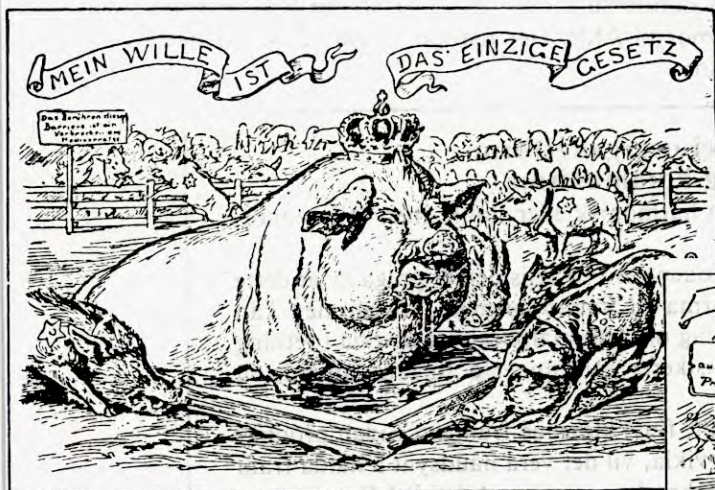
- at det trengst betre politikk for å utvikla den sosialistiske økonomien,
- at kvinnekampen må halda fram i heile perioden med sosialisme,
- at det er naudsynt å forsvare folkets demokrati og sosialistisk rettstryggleik.

I heile tidbolken fram til kommunismen vil det vera kamp om korleis samfunnet skal utvikla seg. Drivkrafta i utviklinga må vera arbeidarklassen i spissen for det arbeidande folket. I heile denne tida trengst eit kommunistisk parti i leiinga for kampen.

Dei fleste sosialistiske landa til no har hatt store vanskar på grunn av underutvikling og krigsskader. Det har òg vore gjort alvorlege feil og overgrep. Arbeidarklassen og det arbeidande folket har i for liten grad blitt mobilisert i kampen for å utvikla sosialismen.

Sigeren for sosialismen er ikkje avgjort med revolusjonen. Fleirtalet av dei sosialistiske landa har etter ei tid degenerert til ein ny type kapitalistiske land. Slike atterslag er typiske når ei ny samfunnsform bryt gjennom. Likevel er dei korte historiske røynslene med sosialismen gode. Meir enn ein milliard menneske har frigjort seg og skapt eit betre og meir verdig liv som følgje av sosialistisk revolusjon. Enorme massar har fått mat, helsestell og skolegang. Røynslene frå sosialismen er det store lyspunktet i vår tid.

Den stadig djupare krisa i imperialismen vil skapa stadig fleire sosialistiske revolusjonar, og føresetnadene for å skipa meir utvikla sosialistiske samfunn vert stadig betre.

I. DET ENEVÆLDIGE MONARKI
Min Vilje er den eneste Lov

II. DET KONSTITUSJONELLE MONARKI
Nogle faa er Herrer

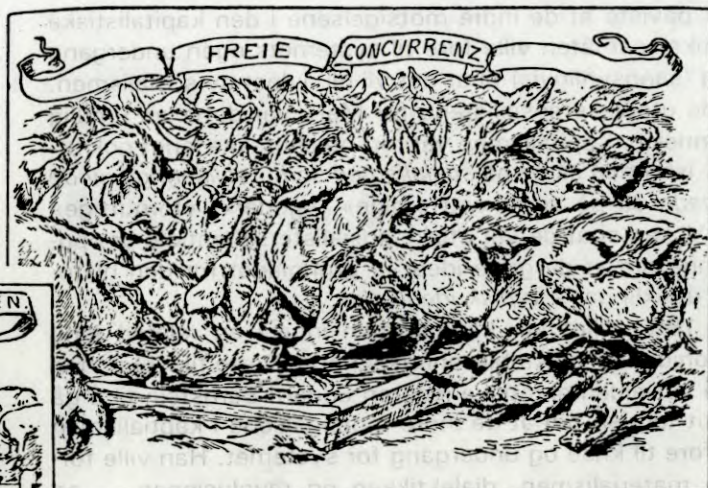

11.3. Produksjonsmåter — fins de i virkeligheten?

Ovafor har vi delt inn den europeiske historia i perioder på grunnlag av typiske trekk ved kvalitativt forskjellige produksjonsforhold. De fleste konkrete samfunnsformasjoner vil oppvise blanding av ulike produksjonsmåter (sjøl om én dominerer) — og mange vil ha viktige særegenheter i forhold til det typiske ved en produksjonsmåte. F.eks.:

- Under «slavetida» i Norge var sannsynligvis flertallet alltid frie menn. Den mest typiske utbyttingsmåten var imidlertid trellehold — og trellene utgjorde et viktig grunnlag for overklassens rikdom og makt.
- Under føydalismen i Norge var ikke bøndene livegne, men mange var gjeldsatte leilendinger. Norge og Sverige skilte seg helt ut med en relativt stor andel frie bønder, men det er likevel grunnlag for å kalle samfunnet for føydalistisk under godseierveldet.

STOPP OG TENK: Hvilke førkapitalistiske og hvilke kapitalistiske trekk var viktige ved den norske samfunnsformasjonen i 1850? Hvilke var de viktigste endringene som gjør at vi ved en liknende undersøkelse i (f.eks.) 1910 definitivt kan slå fast at den kapitalistiske produksjonsmåten er dominerende i Norge?

III. DEN BORGERLIGE REPUBLIK
Fri Konkurrence

IV. DEN SOCIALISTISKE FREMTIDSSTAT
Hver sin Del

12. Kampen om den historiske materialismen

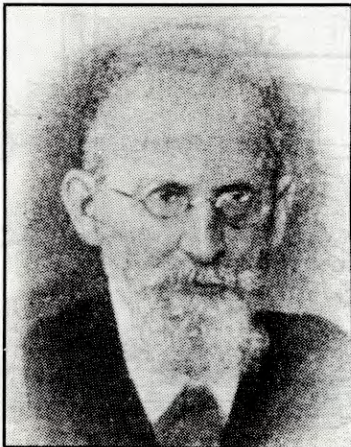
I det foregående er teorien om den historiske materialismen framstilt relativt skjematisk og uproblematisk. Men også blant marxister er det stor uenighet om hvordan teorien skal tolkes og brukes. F.eks. har det i de siste åra vært mye *diskusjon i AKP om forholdet mellom produktivkrefter og produksjonsforhold*. Omtrent samtidig med dette heftet gir *Studieutvalget* til AKP også *ut et hefte som presenterer denne debatten* (januar 1986). Når innføringsheftet du holder på med nå er «fordøyd», vil du kanskje ha interesse av å sette deg inn i den aktuelle diskusjonen. Her skal vi bare på kortest mulig måte vise at *kampen om teorien* om den historiske materialismen har *dype røtter* i den internasjonale arbeiderbevegelsen. Idealistiske og mekaniske materialistiske feil hos sosialistiske og kommunistiske partier har hatt store og skjebnessvangre konsekvenser for arbeiderklassen og folket i landa deres. NB: Sjøl om vi her konsenterer oss om *feil*, så er det viktig ikke å kaste vrak på alle de *positive erfaringene* fra disse partiene.

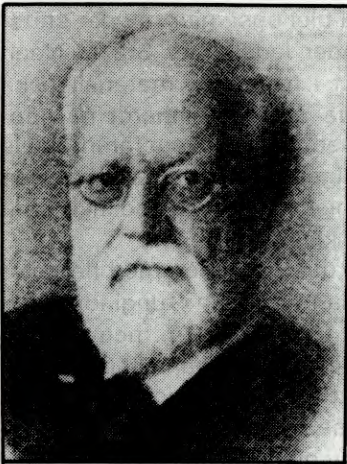
12.1. Idealisme i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa

Marx påviste at de indre motsigelsene i den kapitalistiske produksjonsmåten ville føre til systemets egen undergang – og (sannsynligvis) til at det vil bli avløst av sosialismen. For de utopiske sosialistene før Marx var dette en umulig erkjennelse. Kapitalismen var rett og slett ikke langt nok utvikla. Istenden så de på *sosialismen* som *realiseringa av de ideenede* så på som «rettferdige», «goder», «fornuftige» osv. Vi kan si at de var etiske sosialister. Samtidig er oppfatninga om at de gode ideer er grunnlaget for den historiske utviklinga – *typisk idealistisk*.

På 1890-tallet var kapitalismen inne i en relativt lang høgkonjunktur og stabiliseringsperiode. Dette fikk bl.a. den tyske sosialdemokratiske lederen Eduard Bernstein til å gå ut mot teorien om at de indre motsigelsene i kapitalismen ville føre til krise og undergang for systemet. Han ville forkaste materialismen, dialektikken og revolusjonen – og isteden ville han tilbake til den etiske sosialismen – sosialismen som rettferdighetens ide (først og fremst). Fra Bernstein går det lange tråder til vår tids reformister. Arbeiderpartiet i Norge har (akkurat som Bernstein gjorde) fjerna målet om et sosialistisk samfunn fra programmet sitt, men i 1985 førte Gro Harlem-Brundtland og Olof Palme *verdivalgekamp* for å vise at deres politikk var den mest moralske.

Eduard Bernstein

Karl Kautsky

12.2. Mekanisk materialisme i arbeiderbevegelsen i de kapitalistiske landa

Bernstein leid nederlag i SPD (det tyske sosialdemokratiet). De «marxortodokse» under ledelse av bl.a. Kautsky og Bebel vant. De kalte seg revolusjonære. Men oppfatninga deres var *deterministisk*: Kapitalismen ville gå under nesten av seg sjøl. Partiets oppgave var bare å gi det avgjørende lille puff når tida blei moden. I mellomtida kunne sosialdemokratene konsentrere seg om parlamentarisk arbeid, organisasjonsarbeid etc. — som blei drivi på en perspektivløs måte. Rosa Luxemburg, bl.a., retta kritikk mot at partiet ikke bevisst utnytta de mulighetene som fantes for å utvikle massekampen mot borgerskapet.

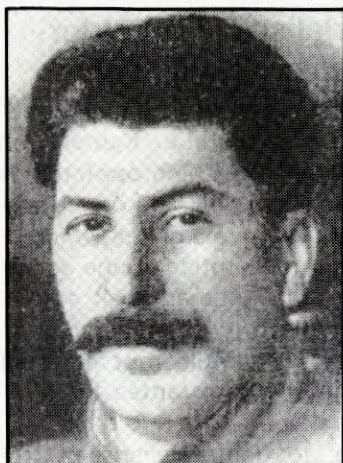
I Russland gikk mensjevikene mot den sosialistiske Oktoberrevolusjonen med den begrunnelsen at landet måtte gjennom en lang periode med kapitalisme før det var modent for sosialisme. Mot dette mente Lenin at kapitalismen i sin imperialistiske fase var blitt et verdenssystem — og at revolusjonen nå ville komme først i dette systemets svakeste ledd. Med støtte fra flertallet av bøndene og seirende revolusjoner i mer utvikla land, ville det være mulig med sosialistisk oppbygning i Sovjet.

Moderne-revisjonistiske partier (borgerlige partier som framstiller politikken sin som marxist-leninistisk) har ment en sterk utvikling av produktivkreftene ville føre til at sosialismen vil komme nærmest automatisk («teorien om produktivkreftene»). I Norge etter krigen kasta mange medlemmer av NKP seg inn i kampanjen for å øke produktiviteten — mens klassekampen blei kraftig nedtona.

(Vi har nå vist hvordan både idealisme og mekanisk materialisme ut fra ulike begrunnelser fører til *reformisme i politikken*. La oss for ordens skyld legge til at begge retningene også kan danne grunnlaget for en ultravenstrepolitikk. Teorien om at en kan vekke «massene» til dåd gjennom «fortroppens» isolerte aksjoner (terrorisme e.a.) er idealistisk. Om en ut fra en oppfatning om at revolusjonen (eller f.eks. Verdenskrigen) må komme — graver ned mesteparten av organisasjonen og forbereder seg i avsondra ro fra massekampen, så er dette en ultravenstrepolitikk med røtter i den mekaniske materialismen.)

12.3. Mekanisk materialisme i et statsbærende kommunistparti

Som vi veit har et nytt borgerskap kommet til makta i Sovjet. Den viktigste årsaken til dette ligger i de materielle forholda. Lenins forutsetning for å bygge sosialisme i det tilbakeliggende Sovjet svikta: Det blei ingen støtte å få fra sosialistiske land i Europa fordi ingen revolusjoner seira i disse

Josef Stalin

landa. Men store og viktige feil blei også gjort av det statsbærende kommunistpartiet under ledelse av Stalin. Noen av disse har sitt utgangspunkt i mekanisk materialistiske feil i filosofien. Fra 1929 satsa Stalin steinhardt på oppbygginga av tungindustrien. Den økende krigsfaren skulle forsere denne poltikken ytterligere. Men for å få til den tungindustrielle oppbygginga blei det ført en politikk som styrka de kontrarevolusjonære klassekreftene:

– Tvangskollektivisering førte til at alliansen med flertallet av bøndene for alltid leid nederlag. Veksten i tungindustrien var større enn i noe annet land før eller siden, men det blei bøndene som måtte betale. Jordbruket har alltid seinere vært en achilleshæl i den sovjetiske økonomien – og økonomien har også vært i ubalanse.

– Elitearbeidere som Stachanov gikk i spissen for en fantastisk utvikling av arbeiderne som produktivkrefter. En sterk satsing på utdanning av «røde eksperter» pekte i samme retning. Men: Stalin og co. gjorde ingen virkelige forsøk på å gjøre arbeiderne til politikere og herskere i sin egen stat. De «røde» byråkratene og ekspertene blei stadig mer privilegerte og sjølbevisste – og grunnlaget lagt for at de skulle utgjøre den nye overklassen (under Krustsjov). Stachanovbevegelsen ga økonomiske resultater, men økte forskjellene og minska solidariteten innafor arbeiderklassen.

Også på en annen måte avveik Stalin fra dialektikken: Den overdrevne bruken av tvangs- og undertrykkelsesmetoder hang bl.a. sammen med at han blanda sammen motsigelser i folket med antagonistiske (uforsnolige) motsigelser.

12.4. Idealisme i et statsbærende kommunistparti

Mao Zedong kritiserte den mekaniske materialismen hos de sovjetiske kommunistene. Han skilte mellom ulike typer motsigelser, brukte overbevisningsmetoder overfor bøndene, gikk inn for større balanse mellom sektorene i økonomien. Han mente sosialismen «vrimla av motsigelser» og at det var som det måtte være. I motsetning til i Sovjet (og i Albania nå) så han ikke på partiet som en monolittisk enhet, men mente de ulike klasseinteressene i samfunnet avspeila seg som linjekamp i partiet. Under kulturrevolusjonen mobiliserte han mot de i partiledelsen som han mente hadde utvikla seg til kontrarevolusjonære «kapitalistvandrere». Alt dette er stikkord for viktige analyser som virkelig bragte teorien om sosialismen (og sjølsagt forholda i Kina) mange skritt framover. Men: Det fantes også en bestemt type idealisme hos Mao – nemlig *voluntarismen*. Han overvurderte folkets muligheter til å trosse de grensene som blir satt av produktivkreftenes nivå – og av økonomiske lover.

Under «det store spranget» (1958-1960) var det ei stund snakk om at kommunismen lå ganske nær. Spranget i stålproduksjonen ved hjelp av mange små «bakgårdsverk» førte til elendig stål og nedhogde skauer.

Fra kulturrevolusjonen (dvs. fra 1966) hadde den såkalte «firerbanden» stor (om enn vekslende) innflytelse i Kina. De tok nettopp tak i de idealistiske bisidene i (den gamle) Maos filosofi og utvikla sin egen gjennomførte ultravenstrepolitikk: Bl.a. neglisjere utviklinga av produktivkreftene og produksjonen, utvikle produksjonsforholda mange skritt i retning kommunismen — uten at det er skapt noe økonomisk grunnlag for det. Et eksempel på dette: Bygge ned skillet mellom intellektuelle og arbeidere ved å gjøre mange av Kinas (for få) intellektuelle (som de kalte «niende stinkende kategori») til arbeidere, ved å senke nivået på den høgere utdanninga, ved å la mye av arbeidstida gå med til politisk prat osv.

Siden denne politikken sto i motsetning til folkets ønske om raskt økende velferd var firerbanden også med på å legge et grunnlag for Dengs motsatte ytterlighet: Glatte over klassemotsetningene — la utviklinga av økonomien (igjen: «teorien om produktivkreftene») gå foran alt, sjøl om politikken for å styrke økonomien også fører til økte klasseforskjeller (bl.a. mellom nyrike i partiet og fattige bønder).

12.5. Den moderne revisjonismen ved makta – idealisme og mekanisk materialisme i skjønn forening

La oss bruke det sovjetiske byråkratborgerskapet under Krustsjov til å vise at en slik politikk hviler på idealisme og mekanisk materialisme i skjønn forening.

På den ene side møter vi *den«etiske», idealistiske, filosofien i ny form*. Vi ser det særlig klart i spørsmålet om faren for krig: «I dag kan ingen rettferdiggjøre at vi holder på slike forhold som rådde blant primitive mennesker .. Nei, vi må vise fornuft, vi må tro på det menneskelige intellektet, tro på mulighetene til å få til overenskomster med statsmenn i ulike land.» Sovjetunionen var ifølge Krustsjov i ferd med å gå forbi USA økonomisk. Han mente dette ville styrke ideen om sosialismen i så sterk grad at sosialismen kunne vinne fram gjennom «fredelig overgang» og gjennom «fredelig kappestrid». Merk på den annen side hvordan det her blir en nær sammenheng mellom den mekanisk materialistiske *«teorien om produktivkreftene»*— dette at produktivkreftenes vekst i seg sjøl sikrer arbeiderklassen og folkene framgang — og den reine idealismen: «Fornuften hviler på de avanserte produktivkreftene». Akkurat sånn var det hos Bernstein også. Samtidig som han mente ideen om sosialismen måtte «frigjøres» fra en analyse om at de indre motsigelsene i kapitalismen ville gjøre sosialismen nødvendig, så støtta han vestlig kolonialisme fordi «en høyere kultur» (les: mer utvikla økonomi) også hadde en høyere rett.

«Teorien om produktivkreftene» sammen med harmonimodellen om at det ikke fantes grunnleggende klasseforskjeller i det sovjetiske klassesamfunnet skulle sjølsagt tjene til å øke utbyttinga av arbeiderklassen.

STOPP OG TENK. Har AKP(m-l) idealistiske eller mekanisk materialistiske feil som kommer til uttrykk i feil i analysene eller i praksisen til partiet?

Oppgave II.3.

I de forrige oppgavene fikk dere presentert lærebokframstillinger av enkelte historiske saksforhold. Dere skulle bruke begrepene i «den historiske materialismen» til å ordne stoffet — og kanskje til å utfylle forklaringene. Nå skal vi gå *den andre vegen*. Problemstillingene tar utgangspunkt i en del viktige spørsmål som dere forhåpentligvis har en del kunnskaper om, men hvor *begrepene kan hjelpe oss med analysa*. Plukk fra forhåndskunnskap og interesser ut hvilke underoppgaver dere vil konsentrere dere om. Eller lag sjøl oppgaver som passer.

- A. Ta utgangspunkt i din egen virkelighet. Vis hvordan utvikling av produktivkrefter har ført til nye produktjonsforhold og nye ideer på din arbeidsplass, i ditt yrke, din bransje, ditt nærmiljø e.l. Vis også hvordan produktjonsforhold og ideer enten har fremma eller stått i vege for videreutvikling av produktivkreftene.**
- B. Hvordan har «oljeeventyret» i Nordsjøen påvirket de kapitalistiske produktjonsforholda i Norge?**
- C. I de siste 10-15 åra har det skjedd viktige endringer i norske kvinners situasjon. Bruk begreper som basis og overbygning i en beskrivelse av – og en forklaring av – den prosessen som har funnet sted.**
- D. Forsøk å forklare framveksten av ml-bevegelsen i Norge i siste halvdel av 60-åra. (Fakta – se f.eks. Steigans bok «På den himmelske freds plass, s:35) Bruk begrepene.**
- E. Bruk begrepene til å forklare fattigdommen i den 3. verden – og til å forklare hvilke endringer som må til.**
- F. Ta stilling til påstanden: uten Lenins teori og et parti av Lenins type ville det ikke blitt noen sosialistisk revolusjon i Sovjet i oktober 1917. Om påstanden stemmer – er det ikke da likevel enkeltpersonene og ideene som driver historia framover?**

Oppgave II.4.

Diskuter hva slags samfunnsmessige endringer den nye teknologiske revolusjonen (hvorav datarevolusjonen er en viktig del) vil eller kan føre til på kort og lang sikt?

Dette spørsmålet bør prioriteres av studiegruppene.

Ypperlig bakgrunnsmateriale for denne diskusjonen fins i del VI i Pål Steigans syn i bok «På den himmelske freds plass» og i Tron Øgrims bok «Grisen før jul». Sammenfatta på 5-6 s. fins Steigans artikkel i heftet «Norge mot år 2000» – som er gitt ut av Faglig utvalg i AKP.»

Forslag til videre lesning om den historiske materialismen

Enkle framstillinger

- Marx/Engels: «Det kommunistiske manifest», spes. kap. 1.
- Stalin: «Den dialektiske og historiske materialismen». (1938). Svært klar, men skjematisk oversikt – tendenser til mekanisk materialisme.
- Scocozza: «Om historie – introduktionsbog», kap. 3., Reizel forlag 1982.

Mer inngående studier

- Et utvalg av viktige Marx«artikler», hvor han utvikler det historie-filosofiske synet sitt, fins i 2. bind i *Pax-utgaven* av «Verker i utvalg» – «*Skrifter om den materialistiske historieoppfatning*». Kanskje vil du etter å ha gått gjennom dette heftet ha like stort utbytte av å gå rett på Marx som å lese andre elementærframstillinger. Elsters forord bør leses spesielt kritisk.
- Om utviklinga av de ulike produksjonsmåtene kan du i tillegg til i disse Marxutdraga (særlig i «Den tyske ideologi») lese en skjematisk framstilling i «*Politisk økonomi – lærebok*», første og annen del av denne sovjetiske læreboka blei gitt ut på Oktober forlag i 1975.
- Engels: «Sosialismens utvikling fra utopi til vitenskap» (Oktober -82).

Aktuell debatt

- Magdahl: »AKP og den historiske materialismen – introduksjon til en debatt«, gis ut av studieutvalget til AKP(m-l) samtidig med dette heftet, januar 1986. I dette heftet finner du en oversikt over en rekke artikler fra «Røde Fane» og «Materialisten» som uttrykker ulike oppfatninger om teorien om den historiske materialismen. Bak i heftet finner du også en oversikt over en del bøker som utdyper og diskuterer utviklinga av synet på den historiske materialismen innafor den internasjonale arbeiderbevegelsen.

«Den industrielle revolusjon i Norge»

I jobbinga med eksemplet med «den industrielle revolusjon i Norge» har jeg særlig hatt nytte av: Tore Pryzers «Norsk historie 1800-1870», Cappelens Norgeshistorie bind 11 og 12, Arbeidernes leksikon, flere bøker om arbeiderbevegelsens historie av Edvard Bull d.e. og d.y. – og generell 1800-talls historie av Jens Arup Seip. Innbyrdes utfyller disse forfatterne hverandre på noen punkter – og leverer sterkt motstridende synspunkter på «de store linjene». Ellers har jeg hatt nytte av 24. kap. i Marx «Kapitalen», «Den såkalte opprinnelige akkumulasjonen» og diverse innlegg i debatten i «Røde Fane» og «Materialisten». (Se heftet: «AKP og den historiske materialismen...»)

Tom side

«Filosofene har bare fortolket verden forskjellig, det gjelder å forandre den».

Den marxistiske filosofien er en filosofi for å forandre verden, for å frigjøre arbeiderklassen og alle undertrykte. Teorien hevder ikke bare at endringer er mulige, den sier også at undertrykkinga er historisk oppstått og historisk forgjengelig. Filosofien kan ikke erstatte konkrete undersøkelser av virkeligheten, men den hjelper deg til å innrette tenkinga di, til å stille de riktige spørsmål når du skal analysere et problem. For eksempel er studier i den historiske materialismen viktige for å forstå betydninga av den nye teknologiske revolusjonen.

Denne boka gir en grunnleggende innføring i den marxistiske filosofien – den dialektiske og historiske materialismen. Den er den første i en serie innføringsbøker/hefter til bruk i den nye partiskolen til AKP(m-l). Også de som har lest en del marxistisk filosofi før, vil sikkert finne mye nyttig stoff som vil gjøre dem bedre i stand til å anvende begrepene og tenkemåten i sitt politiske arbeid.

*Studiebok
i Marxistisk
Filosofi
av Jørn Magdahl
Lars Johansen
Erik Plahte*

*Partiskolen, Trinn 1
Utgitt av Studieutvalget i AKP(m-l)*

*K/S Studietjenester A/S
ISBN-82-7392-001-1*